

זעומקו של מקרא

דברי עומק
בפרשת השבוע ובמועדים

עקב
ה'תשפ"ו

לעומקו של מקרא עקב

עֶקֶב

וְהָיָה | עֶקֶב תִּשְׁמְעוּן אֶת
הַמְשָׁפְטִים הָאֵלֶּה וְשִׁמְרָתֶם
וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְשִׁמְרָה' ה' אֱלֹהֵיךָ
לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם. (ז,יב)

פירש"י והיה עקב תשמעון. אם
המצות קלות שאדם דש בעקביו
תשמעון.

לכאורה פירש רש"י את המלה עקב
בשני אופנים.

האופן האחד הוא על דרך הפשט:
עקב -"אם", כאומרו אם המצות קלות
וגו' תשמעון.

והאופן השני הוא על דרך הדרש
[כמובא בתנחומא] עקב - לענין עקביו
של אדם, כאומרו: אם המצות קלות
שאדם דש בעקביו תשמעון.

ויש ליתן טעם לפירושו באופן
הראשון על דרך הפשט באומרו עקב -
אם, מדוע בחר הכתוב דוקא במלה
עקב, ולא אם, או יען וכו'.

ולפירושו השני שהוא על דרך
הדרש [אם המצות קלות שאדם דש
בעקביו תשמעון], גם יש ליתן טעם
מדוע ישתמש הכתוב במלה עקב, והרי
יכול לומר מן העניין: וְשִׁמְרָתֶם את
המצוות וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וממילא הייתי
שומע את החילוק בין הַמְשָׁפְטִים
הָאֵלֶּה החמורים, ובין וְשִׁמְרָתֶם את
המצוות הקלות וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם.

ולעומקו של מקרא ועל דרך
הרמז, יש לומר שבאומרו עֶקֶב
התכוון הכתוב להכנעת היצר הרע,
הוא הנחש הקדמוני, עליו נאמר
(בראשית ג,טו) הָוָא יִשְׁפָּק רֹאשׁ
וְאַתָּה תִּשְׁוָגְנֻ עֶקֶב. ואשר רק
בהכנעתו יתקיים המשך הפסוק:
וְשִׁמְרָה' ה' אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-
הַחֶסֶד.

עוד רמז הכתוב שכל זמן שיעקב
שומע ומקבל את חוקי התורה,
החמורות והקלות, הרי ידו עֲזִיזָה
אוחזת בעקב עֶשָׂו, ומתקיים בו המשך
הפסוק וְשִׁמְרָה' ה' אֱלֹהֵיךָ לְךָ אֶת-
הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד. ומה היא
השמירה, כנאמר ביעקב (בראשית

לעומקו של מקרא עקב

הברית ואת החסד, מראשית הדורות, כנאמר אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם, מַאֲבְרָהָם אַבִּינוּ שְׁנֵאמַר בּוֹ עֲקֵב אֲשֶׁר שָׁמַע אַבְרָהָם בְּקוֹלִי וַיִּשְׁמַר מִשְׁמֶרְתִּי (בראשית כו, ה'). ועד הדור האחרון,

עד עקב, עד עקבתא דמשיחא.

ועוד יש לומר שנעץ הכתוב תחילתה של הפרשה בסופה. שכן בסיום הפרשה נאמר כָּל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר תֵּדָרֵךְ בָּהּ-רֵגְלֶיכֶם בּוֹ לָכֶם יִהְיֶה.

והוינן בה, מדוע יקשור הכתוב מתן הארץ המובטחת בכף הרגל הדורכת. מדוע לא יאמר כל המקום אשר תכבשון, או אשר תשבו בו.

ויש לומר דירושה היא לנו מאברהם אבינו השגת גבולנו על ידי מדרך כף רגל. וכפי שנאמר לאברהם [בראשית יג פס' יז] **קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְצָה וּלְרִחְבָּהּ כִּי לִךְ אֲתַנְּנָה** וכבר נרמז עניינו בתחילת פרשת לך-לך, באומרו [בראשית יב, א'] **וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵל-אַבְרָם לֵךְ-לִךְ מֵאֶרֶץ צָרְעָה וּמִמְּלַכְתָּהּ וּמִבְּרִית אַבְרָם אֵל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֲרָאָה, וְהָרִי כֵּן וְכֵן וְכֵן אֵמַר לוֹ פַּעַמִּים לךְ, קוֹם הִתְהַלֵּךְ בְּאֶרֶץ לְאֶרְצָה וּלְרִחְבָּהּ כִּי**

לִךְ אֲתַנְּנָה. וכן נאמר באברהם **עקב** אשר שמע אברהם בקולי.

כח, טו') **וַיִּשְׁמְרֵתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תֵּלֵךְ.** וכן שלא מתקיימת בעֲשׂוֹ ברכת יצחק: **וְהָיָה כְּאֲשֶׁר תֵּלִיד וּפְרֻקָתָ עָלָיו מֵעַל צִנְאָרָה.**

ואשר על כן נאמר (בראשית כה, כו') **וַיָּדוּ אֶחָת בְּעֵקֶב עֲשׂוֹ, לְשׁוֹן הוּוּה, אַחִיזָה נַצְחִית בַּעֲקֵב, כָּל זֶמֶן שֶׁתִּשְׁמַעוּן.**

וַיִּדְרֹשׁ בּוֹזֵה עַל דֶּרֶךְ הַצֵּחַ, מֵהַ שְׁנֵתִיבְרֵךְ עֲשׂוֹ וְהָיָה כְּאֲשֶׁר תֵּלִיד, מֵאִי תֵּלִיד, נוֹטְרִיקוֹן תִּ'הִיָּה רִ'פָּה יִדּוֹ [של יעקב]. רק כאשר תרפה ידו של יעקב מן המצוות, ממילא תרפה ידו מאחיזת העקב של עשו, רק אז יתקיים **וּפְרֻקָתָ עָלָיו מֵעַל צִנְאָרָה, עֲקֵב לֹא תִשְׁמַעוּן.**

ולעומת זאת, עֲקֵב תִּשְׁמַעוּן, לֹא תִרְפָּה יָדוֹ שֶׁל יַעֲקֹב, וְהִיָּה עֲשׂוֹ מִנֵּת חִלְקוֹ. וְזֶה נִרְמַז בְּעֶרְבּוֹב אוֹתִיּוֹת:

עקב תשמעון:

עש"ו מנ"ת יעק"ב.

[כאשר המלה תשמעון תכתב מלא עם יו"ד כזה: תישמעון].

ועוד רָמַז הכתוב מידה כנגד מידה. אם תשמעון **עד עקב**, עד כל פרטי המצוות, **ושמר** ה' אלקיך לך את

לעומקו של מקרא עקב

הוזהרנו על חטא הגאווה, השמר לך (ח,יא') וגו' ורם בלבבך (ח,יד') וגו' ואמרת בלבבך כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, (ח,יז') וגו'. לכן, ממשיך הכתוב ואומר וזכרת את ה' אלקיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל, למען הקים את בריתו אשר נשבע לאבותיך וגו'. הרי שכר הענוה אמור.

והיא הברית עם האבות אשר מהם למדנו יסוד הענוה. באברהם הוא אומר "ואנכי עפר ואפר", ויצחק פשט צוארו על גבי המזבח, וביעקב הוא אומר "קטנתי מכל החסדים" וגו'.

והיינו "והיה עקב תשמעון", עקב תהיו בענוה כאבותיכם, וְשָׁמַרְה' אֱלֹהֶיךָ לְךָ אֶת-הַבְּרִית וְאֶת-הַחֶסֶד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם.

ועל דרך הצח באומרו תשמעון עם "ן" סופית, יכוון למידת הענוה, שכן נשמע מסוף התיבה תשמעון אותיות "ענו" שהוא לשון ענוה. כאומרו: תשמעו בענוה.

^^^^

והיינו עקב תמורת עקב. העקב של כף-רגלכם תמורת עקב תשמעון.

^^^^

אֲשֶׁר-אַתָּה יָרָא

הַמַּסֶּת הַגְּדֹלָת וגו' וְהִגֵּד הַחֲזָקָה וגו' כֵּן-נַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ לְכָל-הָעַמִּים אֲשֶׁר-אַתָּה יָרָא מִפְּנֵיהֶם: {ז,יט)

יָרָא מִפְּנֵיהֶם. לפשוטו של מקרא, יתכוון הכתוב לדסליק מיניה, לְכָל-הָעַמִּים. אֲשֶׁר-אַתָּה יָרָא מִפְּנֵיהֶם, מִכָּל-הָעַמִּים.

ולעומקו של מקרא יקשה לומר על עם הנצח שהוא ירא מכל העמים. ויפתר בדרך הטעמים. שכן המלה יָרָא מוטעמת בטיפחא. ואף כי תדוקדק בהיות מקומה לפני אתנחתא, בדרך דרש תתבאר הטיפחא בפני עצמה, ולא עם שלאחריה. וכה תפתר: אֲשֶׁר-אַתָּה יָרָא, באשר אתה ירא אלקים על כן נַעֲשֶׂה ה' אֱלֹהֶיךָ כֵּן לְכָל-הָעַמִּים. ויצילך מִפְּנֵיהֶם.

ועל דרך המוסר נרמז כאן שִׁכְר הענוה. שנאמר עקב ענוה יראת ה'. והוא נעוץ בהמשך הפרשה שם

לעומקו של מקרא עקב

בקלות מפניהם, אך לא יהיה זה מהר, ולכן חזר הכתוב ואמר בקמץ **מַעַט**. מלשון קמץ, שלא יהיה זה במהרה. ונתן טעם לדבר: פן תרבה עליהם חית השדה.

ועל דרך הרמז כפי שאמרו במדרש רבה שיר השירים [ה], פתחו לי פתח [היינו פתח] כפתחה של מחט, ואני אפתח לכם פתח כפתחו של אולם, **הוא ההיכל הגבוה עד הכתר העליון המנוקד בקמץ**, כזה: 'ק'ו'ו'ק'. כלומר אם תפתחו לפני פתח ותהיו ראויים, אע"פ שלא אגרשם מהר, אוסיף כלותם מעט מעט עד בלתי השאיר להם שריד.

ועוד על דרך הדרש יש לומר בזכות שנאמר **כי-אתם המעט מכל-העמים** [דברים ז,ז'] וכפירוש רש"י שם: **שאתם ממעטים את עצמכם** לפני, כנגד זה ונשל את הגויים האל מפניך **מַעַט מַעַט**. ויהיו הפתח והקמץ **לפי מידת ענותנותכם**. האם פתוחה ורבה היא או קמוצה ומועטת. ולכן אמר הכתוב **מַעַט מַעַט**.

^^^

מַעַט מַעַט

וַנְשַׁל ה' אֶלֶהֶיךָ אֶת-הַגּוֹיִם הָאֵל מִפְּנֵיךָ מַעַט מַעַט לֹא תוּכַל פְּלֹתָם מִהֵרָ פֶּן-תִּרְבֶּה עָלֶיךָ חַיַּת הַשָּׂדֶה וגו'. (ז,כב').

מַעַט מַעַט. ובשימת לב, **הַמַּעַט** הראשון מנוקד בפתח והמַעַט השני מנוקד בקמץ. אמנם, מדקדוקי הלשון הוא שיהפך הפתח לקמץ בהיותו באתנחתא, או בסוף פסוק, **אך לעומקו של מקרא** ידרש הקמץ כפי שנדרש ע"י החתם-סופר בפרשת לך לך [בר' יב, ה'] **וַיֵּצְאוּ לְלֶכְתָּ אַרְצָה כְּנָעַן וַיֵּבְאוּ אַרְצָה כְּנָעַן**. שרמז בזה על הנסיון שעמד בו אברהם אבינו שחשב בתחילה שארץ כְּנָעַן פתוחה בפרנסה ושובע, **כפתח** אשר בנון במלה כְּנָעַן, וראה כי יש בה **רעב** והיינו קמץ הרמוז בניקוד הקמץ אשר בנון במלה כְּנָעַן. ולא הרהר אחר מידותיו של הקב"ה.

הכי נמי, על דרך האפשר, אמר **מַעַט** בפתח, שאמנם יגרש הגויים

לעומקו של מקרא עקב

יהיו עיניו מסומאות, כצרעה הזאת
המסמאה את העיניים.

או פֶּלֶף לדרך זו: שכן כוחו של יצר
הרע, שהוא מתחזק בהיות האדם צר-
עין לזולתו. ומדה כנגד מדה, שעל ידי
כך נהיה צר עין מלראות נכוחה את
השגחתו ית', ולכן נשלחת הצרעה
לפקוח את עיניו.

ועוד על דרך המוסר והצח, צרעה
היא אותיות צ-רעה. וכאמרו: צָאִי
רעה, לומר לך, כשהאדם הוא צ' היינו
צדיק, הקב"ה גוער ברעה שלא תבוא
עליו וכאומר לה: צָאִי רעה, ולא
תבואי על הצדיק כי אם על שונאיו.

^^^

שם מ"ב הקדוש

וְגַם אֶת-הַצִּרְעָה יִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ
בָּם

על דרך הרמז והסוד. יכוון באומרו
בָּם לשם הקדוש מ"ב

ובהקדים, נמצא בזה"ק שלשה
אופנים בהם מתגלה שם מ"ב הקדוש.

הַצִּרְעָה

וְגַם אֶת-הַצִּרְעָה יִשְׁלַח ה' אֱלֹהֶיךָ
בָּם עַד-אֲבֹד הַנִּשְׁאָרִים וְהַנִּסְתָּרִים
מִפְּנֵיךָ (ז,כ').

פירש רש"י מין שרץ העוף
שהיתה זורקת בהם מרה ומסרסתן,
ומסמאה את עיניהם, בכל מקום שהיו
נסתרים שם. זה לפשוטו של מקרא.

ולעומקו של מקרא, יש בפירוש
רש"י תיאור של יצר הרע ודרך
פעולתו. ושמו של השרץ יוכיח,
הצרעה, הוא יצר הרע.

וכאמרו, אם נהיה ראויים, יהיה
שרץ העוף זורקת מרה בהם - בגויים,
ואם לאו ח"ו, אזי יצר הרע הוא
הזורק מרה בעוברי רצונו, ומסרסתם
ומסמאה את עיניהם בכל מקום שהם
נסתרים ואומרים כביכול שאין
הקב"ה רואה מעשיהם.

ועל דרך המוסר, נראה לומר
שהוציא רש"י את פירושו ומסמאה
את עיניהם, מהמלה צרעה, שהיא
נוטריקון צר-עין. וירמוז על מידה
כנגד מידה: שכל הצר-עין על זולתו,

לעומקו של מקרא עקב

יכש, בטר צתג, חקב טנע, יגל פזק, שקו צית.

על אותיות שם מ"ב זה, יסד ר' נחוני'א בן הקנה את תפילת אנא בכח, כשהאותיות של מ"ב הן ראשי תיבות של הפיוט, כזה:

אנא בכח גדולת ימינך תתיר צרורה

קבל ר' נת' עמך שגבנו ט'הרנו גורא

גא גבור ד'רשי י'חודך כבבת ש'מרם,

ברכם ט'הרם ר'חמם צדקתך תמיד גמלם,

חסין קדוש ברב טובך גהל עדתך

י'חיד גאה לעמך פנה זכרי קדושתך,

שועתנו קבל ושמע צעקתנו יודע תעלומות

ומרוב קדושת הפיוט מסיימים בו הכי:

ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד

ושם מ"ב זה הוא הנקרא בזוה"ק

חותמא דשענה

וכוונתו: חותמת המלך בהסתר.

השני, הוא שם מ"ב הנקרא בזוה"ק:

דיוקנא דמלכא, חקיק על חותמא,

והוא שם מ"ב היוצא ממילוי

האותיות **י'ה'ו'ה** כדלהלן:

י'נ'ד ה"א וא"ו ה"א

שהן **10** אותיות

האחד, הוא הנקרא **חותמא דשענה**, והוא בהסתר,

השני, הוא הנקרא **דיוקנא דמלכא**, חקיק על חותמא, [וכוונתו יותר בגילוי מחותמא דשענה].

השלישי, הוא הנקרא **דיוקניה ממש** [וכוונתו כביכול בגילוי ממש].

וביתר פירוט:

האחד, הוא הנקרא **חותמא דשענה**, והוא בהסתר, והוא:

אבג יתץ, קרע שטן, נגד יכש, בטר צתג, חקב טנע, יגל פזק, שקו צית.

הוא השם היוצא מחילוף אותיות עם מ"ב אותיות ראשונות של מעשה בראשית:

ברא שית, ברא אלה, ימא תהש, מים ואת, האר צוה, ארץ הית, התה ווב, (והם 42 אותיות מהאות ב' של בראשית ועד האותיות הו של תהו וב-הו, ולא עד בכלל).

וחילופיהן על פי הסוד הוא שם מ"ב הקדוש: אבג יתץ, קרע שטן, נגד

לעומקו של מקרא עקב

ואית [יש] **שם** בן מ"ב בצורת חותמא
דשענה, **ואית שם** מ"ב בציר דיוקנא
דמלקא תקיק על **חותמא**,
ואית שם מ"ב דאיהו דיוקניה ממלש.

וכאומרו: את כל שמות **מ"ב** ישלח
ה' אלהיך **בם** עד-אבד הנשאים
והנסתרים מפניה.

^^^

והקם מהומה גדלה עד השמים:
(ז,כג).

על דרך הסוד:

והקם. הוא מה"ם והוא שם
קדוש מע"ב שמות היוצאים מג'
פסוקים שבפרשת בשלח (י"ד יט'-כא')
ויסע ויבא ויט, והוא השם הע"ב
[לשיטה ב' כמבואר בלעומקו של
מקרא לפר' בשלח] **ובו יוצא הקב"ה**
להומם ולהשמידם לכל אויבינו.

ונאמר בו ו"ו החיבור (**והקם** לומר
שבשם הזה הקב"ה מכה מכה אחר
מכה, ולכן כתיב **והקם מהומה**).

ונאמר מהומה גדולה, שהיא כביכול
היד הגדולה. ונכתב **גדלה** חסר ו"ו.

ובפירוט מילואיהם ימצאו עוד **28**
אותיות, כזה:

יו"ד שהם יו"ד וא"ו דל"ת = **9**
ה"א שהם ה"א אל"ף = **5**
וא"ו שהם וא"ו אל"ף וא"ו = **9**
ה"א שהם ה"א אל"ף = **5**
כל אותיות המילוי יחד הן **38**

ועוד **4** אותיות השורש **יהוה**

כולן יחד הן **42** אותיות. היינו: **מ"ב**

והוא הנקרא בזוה"ק:

דיוקנא דמלקא, תקיק על חותמא
[וכוונתו יותר בגילוי מחותמא
דשענה].

והשלישי, הוא שם מ"ב

היוצא מאותיות

אהי"ה אָשֶׁר אַהי"ה

שהם בגימטריה **42** [ללא המלה אשר]

והיינו **מ"ב**

והוא הנקרא בזוה"ק:

דיוקניה ממלש

[וכוונתו כביכול בגילוי ממש].

וכן מובא בתיקוני הזוהר-תקונא שתינ
ותשעה-דף קג ע"א:

לעומקו של מקרא עקב

ועל דרך אל תקרי. אל תקרי גְּדֻלָּה בניקוד חולם, אלא גְּדֻלָּה בניקוד צירה. לומר לך שהמם מהומה הַגְּדֻלָּה והולכת. ושמו של מלאך המות רמוז בשמו, בר"ת **מה"מ**, ואינו מרפה מן האויבים **עַד הַשְּׁמָדָם**.

ובשימת לב, נאמר **עַד הַשְּׁמָדָם** (ז,כג). ונאמר **עַד הַשְּׁמָדָה אַתֶּם**. (ז,כד).

ויש ליתן טעם מדוע כפל הכתוב לשונו, **עַד הַשְּׁמָדָם**, **עַד הַשְּׁמָדָה אַתֶּם**, ומדוע נסמכו זה לזה.

ויובן על דרך הטעמים, על ידי הטעם **טיפחא** במלה **הַשְּׁמָדָה** והיא כעין הפסקה קלה לפני אומרו אַתֶּם. לומר לך שאם לא יקיימו **עַקב תִּשְׁמְעוּן**, יתקיים ח"ו **הַשְּׁמָדָה** בהטעמה על הַ הסופית, וכאומרו ח"ו אוֹתָהּ במקום אַתֶּם. ולכך יִדְרֹשׁ על דרך אל תקרי. אל תקרי אַתֶּם אלא אַתֶּם.

ואם יקיימו **עַקב תִּשְׁמְעוּן**, יתקיים **בשונאיהם עַד הַשְּׁמָדָה אַתֶּם**, ואשר על כן כפל הפסוק ואמר בתחילה **עַד הַשְּׁמָדָם**. ולכן אמר **עַד בטיפחא**, לומר לך **עַד וְעַד בכולל**.

ולישאל הוא מדת הרחמים ככל שמות ע"ב, ורמוזה **מדת הרחמים בשמו מה"ם**.

ועל פי הזוה"ק המחלק את התיבות של ע"ב על פני קריאת שמע [עם פרשת ציצית], **מה"מ** הוא השם הק' המכוון כנגד המלה **אמת** שחוזר הש"ץ בסוף פרשת ציצית: ה' אלקיכם אמת. ובעוד שלגויים יקוב הדין את ההר בשלחו את מה"ם להינקם מהם, לישראל לעומת זאת מה"מ הוא מדת הרחמים שבי"ג מדות. כנאמר **ורב חסד ואמת**.

ולפירוש רש"י, שהאות מ' במלה **וְהָמָם** אינה מן היסוד אלא מ' הכינוי, וכאומרו **וְהָמָם** היינו **וְהָם אותם**, יהיה השם הק' **וְהָם** מע"ב שמות הנ"ל, שם רחמים לישראל, ככל שמות ע"ב, ולעומת זאת יהיה שם זה וה"ם שם נקם להינקם באויבינו פלילים.

לעומקו של מקרא עקב

ולעומקו של מקרא יש לומר כוונת
אומרו **לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ**, דקאי
על ידיעתך שלך. לדעת לעצמך.
לברר לעצמך מה היא דרגת היראה
והאהבה אשר בלבבך. על כן אמר
למען נסותך. להעמידך בנסיון, ועל
ידי כך לנסות ולהרים דרגתך מעלה
מעלה. מלשון נס להתננס.

או כלך לדרך זו, כפי שאמרו חז"ל
הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים.
ו"אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ", זו היא היראת
שמים האמורה בענין, ומכיון שבידי
האדם היא בא הקב"ה לברר יראתך.

או כלך לדרך זו, שאמנם כן יודע
הוא הקב"ה את אשר בלבבך, אע"פ
שבידך היא היראת שמים, ומה היא
הידיעה האמורה בענין - יש לומר
שהיא ידיעה שפירושה התחברות.
כנאמר באברהם "ומצאת את לבבו
נאמן לפניך", ואשר על כן אמר
הקב"ה "עתה ידעתי כי ירא אלקים
אתה", עתה חפץ אני להיות שכינתי
מחוברת אליך, וממוזגת אתך.
וכמאמרו של רבן גמליאל בנז"ל רבי
יהודה הנשיא [אבות, ב, ד'] עֲשֵׂה רְצוֹנִי
כרצונך, כְּדִי שֶׁיִּעֲשֶׂה רְצוֹנְךָ כרצוני.
והיינו רעוּתָא דְלִבָּא, רצון הלב, ויכוון

ועל דרך המוסר ירמוז טעם
הטיפחא, כי רק כטפח יפריד בין לא
תשמעון לבין עקב תשמעון. והוא
ענין קבלת מלכותו ית'. ונרמז
בתרגום, תִּשְׁמָעוֹן - תִּקְבְּלוֹן.

^^^

לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ

לְנִסְתָּךְ לְדַעַת אֶת-אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ
הַתְּשַׁמֵּר מִצִּוְתָיו אִם-לֹא: (ח, ב')

יש ליתן את הדעת גבי מי נאמר
לְדַעַת אֶת אֲשֶׁר בְּלִבְכֶּךָ.

לפשוטו של מקרא כוונת אומרו
לְדַעַת קאי אקב"ה. שהקב"ה כביכול
מנסה אותך כדי לדעת את אשר
בלבבך. וכפי שנאמר בירמיהו [יז, י']
אֲנִי יְהוָה חָקֵר לֵב בְּחֹן פְּלִיּוֹת וְלִמָּת
לְאִישׁ (כדרכו) בְּדַרְכָּיו כְּפָרִי מַעֲלָיו.
ופירש מצודת דוד מהי סיבת הבחינה
והנסיון: למען לתת לכל איש כדרכי
לבו וכפרי מעלליו. ומוסיף המלבי"ם:
ואני נותן לאיש בין כפי דרכי הנפש
הפנימית, ובין כפי פרי המעשים
היוצאים לחוץ ע"י תכונות הנפש.

לעומקו של מקרא עקב

האדם לדעת את אשר בלבבך
התשמר מצותיו אם-לא, עד כמה
לבבך שלם אתו ית' בשמרך
ובעשותך את החיבור עמו במעשה
המצוות.

~~~~~

ויאכלה את-המֶן

ויעֲנֶה ויַרְעִיךָ ויאֲכַלְהָ אֶת-הַמֶּן
אֲשֶׁר לֹא-יָדַעְתָּ וְלֹא יָדְעוּ אֲבֹתֶיךָ
לִמְעַן הוֹדִיעָךָ כִּי לֹא עַל-הַלֶּחֶם
לִבְדּוֹ יִחְיֶה הָאָדָם כִּי עַל-כָּל-מוֹצֵא
כִּי-יִהְיֶה יִחְיֶה הָאָדָם (ח,ג')

יש ליתן טעם ודעת מדוע התחיל
לדבר על המן ככתוב ויאכלה את המן,
וסיים בלחם ככתוב למען הודיעה כי
לא על הלחם לבדו יחיה האדם.

לפשוטו של מקרא לחם הוא שם
כללי למאכל האדם והמן הוא הלחם
המיוחד שניתן להם במדבר.

ולעומקו של מקרא יש לחלק, שהרי
בכל אופן מן הוא אוכל שמימי, על
טבעי, ולחם הוא שם למאכלים
הגשמיים.

במאמר זה לעומקו של מקרא, לחבר
הרצונות, וידרש על דרך הצח אל
תקרי רצון אלא צנור, בהיפוך אותיות,
שהרצון הוא הצנור להורדת השפע,
ובהתחברות הצינורות ללא נזילה כלל,
יושפע השפע במלואו מרעותא דלכא
של הבורא לנברא, וזה שנאמר "לדעת
את אשר בלבבך" לחבר הלבבות ללא
הפסק כלל וזה שהמשיך ואמר עשה
רצונו כרצונך כדי שיעשה רצונך
כרצונו. ואמר כדי ויהיה פירושו
כפול: האחד למען והשני במידה.
לפשוטו יפורש למען, עשה רצונו
כרצונך כדי [למען] שיעשה רצונך
כרצונו, ולעומקו של מקרא יאמר
שפירוש כדי הוא במידה. שתעשה את
רצונו במידה שאין למעלה ממנה, עד
כדי כך שהוא יעשה את רצונך כפי
שעושה את רצונו.

והיינו לדעת הנאמר בפסוק: לדעת את
אשר בלבבך והוא חיבור הרצונות
והלבבות להיות אחד.

ואשר על כן ממשיך בפסוק ואומר
התשמר מצותיו אם-לא, ומצוותיו
בפנימיות ועל דרך החסידות הוא
מלשון צוותא, שהמצוות הן הפועל
היוצא של חיבור האדם לבוראו, וזה
אשר בא הקב"ה כביכול לברר אצל

לעומקו של מקרא עקב

גֵּתָן-לֶךְ. ולפני הברכה עדין אינו שלו. וכן **אם אינו מברך** גם לאחריו, אינו מודה בשרש הרוחני העליון של המאכל, ובזה גוזל כביכול **להקב"ה**.

אלא גוזל הוא **לכנסת ישראל**, יש להבין במאי.

ויש לומר, שכל המברך קָבֵל עם ועדה על המאכל הנראה טבעי, **מפרסם הוא את האמונה התמימה**, שכל הנראה טבעי בעולם הזה מקורו ושרשו **במקום עליון**, והוא סוד **ראיית ההשגחה**.

ואם אינו מברך, הרי הוא גוזל את **עיקרי האמונה מכנסת ישראל**. שאין הוא מקדש שם שמים ברבים, ואיך ילמדו ממנו תועים בינה, לידע שהכל שלו ית', וכן בְּדוֹד הוא אוֹמֵר (דברי הימים א כט) **פִּי מִמֶּנּוּ הִפֵּל וּמִיָּדָה נִתְּנוּ לָךְ**.

~~~~~

ואשר על כן יש לומר שכאן רמז הכתוב יסוד גדול. שגם המאכל **הטבעי** הבא מן החטה בזיעת אפים, **שָׁרְשׁוֹ** על כל פנים **למעלה מדרך הטבע**. וזה שסיים הפסוק **כִּי עַל כָּל מוֹצֵא כִּי ה' יִתֶּנָּה הָאָדָם**. ולולא המן שירד משמים לא היה האדם נותן לבו לכך. ולכן צוותה התורה **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ וּבִרְכָתָה**. שעל ידי הברכה האכל מתעלה **לשרשו הרוחני**. והוא הנקרא **מוצא פי ה'**. ועל כן אמר **יחיה האדם**, ורמז בזה לשרש נשמתו שהיא **חיה-יחידה** הקשורה לכסא הכבוד, ורצונו לומר שגם שרשו של האדם הוא רוחני, והוא המחיה אותו, והיא נפש-רוח-נשמה-חיה-יחידה הקשורה לכסא הכבוד וממנה יונק האדם את חיותו, וכפי מוצא פי ה' שבלחם, כן בכל עניין חיותו של האדם, יונק הוא משרשן הרוחני של המעשים כולם.

ועל פי הנ"ל יובנו דברי ר' חנינא בר פפא (ברכות לה:), **כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו גוזל להקב"ה וכנסת ישראל**.

והוינן בה, בשלמא גוזל הוא לקב"ה, שאוכל הוא משל הקב"ה ללא נטילת רשות, כי צריך הוא לאכול מאֲשֶׁר

לעומקו של מקרא עקב

ויש לומר, כי השבח ארץ זבת חלב ודבש הוא שבח שבכללות, הכולל כל השבחים כולם. וכאן פרט לך הכתוב את שבח ארץ ישראל בפרטות.

ועל דרך הסוד ירמוז הכתוב לשבע הספירות הק', חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות, אשר בהם מתגלה השגחת ה' בארץ, והשבח ארץ זבת חלב ודבש הוא כנגד ג' ספירות הק' שבראש השתלשלות ההויה, **כתר חכמה בינה**, [או לחילופין **חכמה בינה דעת**], שמהן משתלשלות שבע הספירות הנ"ל. כזה:

כתר	[חכמה]	ארץ זבת
חכמה	[בינה]	חלב
בינה	[דעת]	ודבש
חסד	ארץ טובה	
גבורה	ארץ גחלי מים וגו'	
תפארת	ארץ חטה ושערה וגו'	
נצח	ארץ-צית שמן ודבש	
הוד	ארץ אשר לא במסכנת וגו'	
יסוד	ארץ אשר אבניה ברזל וגו'	
מלכות	הארץ הטבה אשר גתן-לך	

^^^

ארץ טובה

פי ה' אלקיך מביאך אל ארץ טובה
ארץ גחלי מים עינת ותהלת יצאים
בבקעה ובקרה:
ארץ חטה ושערה וגפן ותאנה ורמון
ארץ-צית שמן ודבש:
ארץ אשר לא במסכנת תאכל-בה לָחֶם
לא-תחסר לָךְ בָּהּ
ארץ אשר אבניה ברזל ומתהרריה סחלב
נחשת: ואכלת ושבעת וברכת את-ה'
אלקיך על
הארץ הטבה אשר גתן-לך: (ח,ז-י').

יש ליתן טעם מדוע יזכיר הכתוב את המלה ארץ שבע פעמים בזה אחר זה.

ושמא יש לומר שהמספר שבע יורה על שבע שנות שמיטת הארץ. לומר לך כי כל הטוב שתתן לך הארץ הוא מכח השמיטה. שעל ידי שמירת השמיטה, האדם מודה שהכל של הקב"ה, ומכח הכרה זו מתברכת ארצו.

ועוד יש ליתן טעם מדוע בכל השבח הזה לא אמר ארץ זבת חלב ודבש.

לעומקו של מקרא עקב

וּשְׁבַעַת וּבִרְכָתָהּ

וכתיב {תהילים קטו-טז} השמים
שמים לה' והארץ נתן לבני אדם לא
קשיא כאן קודם ברכה כאן לאחר
ברכה. ופירש רש"י לאחר ברכה הרי
היא לבני אדם. ויש לומר לא רק ברכה
ראשונה אלא גם ברכה אחרונה.

לומר לך, שמכח ברכת המזון, מתגלה
השגחתו ית' בארץ בהשתלשלות
הספירות. ויהיה פירושו והארץ נתן
לבני אדם שנתן לבני אדם לראות את
השגחתו בארץ.

~~~~~

בְּקוֹל שְׁמַע יִשְׂרָאֵל

כגולים אשר ה' מאבִיד מפְּנֵיכֶם בְּן
תִּאבְדֹן עֶקֶב לֹא תִשְׁמְעוּן
בְּקוֹל יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: שְׁמַע
יִשְׂרָאֵל אֲתָה עֶבֶר הַיּוֹם אֶת-הַיַּרְדֵּן
לְבָא לְרִשְׁתָּ גוֹלִים גְּדֹלִים וְעַצְמִים
מִמֶּנּוּ עָרִים גְּדֹלֹת וּבְצֻרֹת בְּשָׁמַיִם:
{ח,כ'-ט,א'}

ובשימת לב יש להתבונן מדוע
הסמיך הכתוב שני פסוקים אלו,
שהאחד הוא פסוק על דרך השלילה:

וְאָכַלְתָּ וּשְׁבַעַת וּבִרְכָתָהּ אֶת-ה'
אֱלֹהֶיךָ עַל-הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר
נָתַן-לָךְ: (ח, י').

חז"ל למדו מכאן לברכת המזון מן
התורה [ברכות מח:].
ובתוספות [שם, נא: ד"ה אין], כתבו לפי
שברכת המזון דאורייתא החמירו בה
להיות יושב ומברך שהרי עשרה
דברים נאמרו בו מה שאין כן בשאר
ברכות, והוא נוטריקון ואכלת
וּשְׁבַעַת וברכת: וְיֹשֵׁב עַת וברכת
לברכת המזון. מפי רבי משה אלברט.
כלומר שהם מחלקים את המלה
וּשְׁבַעַת לשנים. וְיֹשֵׁב עַת וברכת.
שיש לישב בזמן הברכה.

ולעומקו של מקרא רמז כאן הכתוב
לשבע ספירות הק' אשר אורן מתגלה
בעת הברכה. והיינו ושב - לשון שְׁבַע.
או נוטריקון: ושב/ת - וּשְׁבַע -
תיקונין עת וברכת.

ועוד על דרך הרמז, ירמוז הפסוק
למה שאמר ר' לוי (ברכות לה:), ר'
לוי רמי כתיב לה' הארץ ומלואה

לעומקו של מקרא עקב

בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם - שְׁמַע יִשְׂרָאֵל.
וכאומרו **באיזה אופן** תקבלו מלכות
שמים אשר תושיע אתכם - אם
תקבלוה **בְּקוֹל, בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם**
אשר נאמר עליו קול ה' בכח. בקול -
שמע ישראל. כי הקול מעורר הכוונה.

ועל דרך המוסר, הסמיך לא
תְּשַׁמְעוּן בְּקוֹל ל-שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ליתן
טעם כיצד יגיע המאמין לשפל האמונה
של **עַקב לא תְּשַׁמְעוּן**, בדרך של אל
תקרי: **אל תקרי עַקב לא תְּשַׁמְעוּן**
בְּקוֹל ה' אֱלֹהֵיכֶם שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, אלא
סרסוה ודרשהו: **עַקב לא תְּשַׁמְעוּן**
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל. וכוונתו: **שלא**
הקפיד להשמיע לאזנו בקול קבלת
מלכות שמים, באומרו שְׁמַע יִשְׂרָאֵל.
וכשמקפידים לאמרו בקול, כדאי אתם
שיושיע אתכם, כפירוש רש"י.

ואע"פ שבין שני הפסוקים יש רווח
של פרשה פתוחה המפסקת בין עניין
לעניין, כבר מפורש בתחילת ויקרא על
ידי רש"י: ומה היו הפסקות משמשות,
ליתן רווח למשה להתבונן בין פרשה
לפרשה וגו'.

ועל דרך הטעמים, הטעם במלה
בְּקוֹל הוא בטיפחא, שהיא **הפסקה**

בן תאבדו עַקב לא תְּשַׁמְעוּן **בְּקוֹל**
יהנה אֱלֹהֵיכֶם: והנסמך לו הוא על
דרך ההתחזקות: **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל**
אתה עַבְרָה היום את-הַיְיָ לְבֹא
לְרֶשֶׁת גוֹלִים גְּדֹלִים וְעֲצָטִים מְאֹד.

ועל דרך הפשט אפשר אמנם לומר
שהסמיכות באה לומר בן תאבדו עַקב
לא תְּשַׁמְעוּן ולעומת זאת **עַקב כן**
תשמעונו - שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אתה עַבְרָה
היום את-הַיְיָ לְבֹא לְרֶשֶׁת גוֹלִים
גְּדֹלִים וְעֲצָטִים מְאֹד. אך מכל מקום,
התורה לא הוסיפה כאן את המלים
עַקב כן תשמעונו.

ולעומקו של מקרא על דרך
הדרש יש לומר: שהודיע הכתוב כפי
שהודיע בפרשת שופטים [דברים כ,
ג]: **שְׁמַע יִשְׂרָאֵל אַתֶּם קְרִבִּים הַיּוֹם**
לְמִלְחָמָה עַל אֹיְבֵיכֶם וכפירוש רש"י
שם: אפילו אין בכם זכות אלא קריאת
שמע בלבד, כדאי אתם שיושיע
אתכם.

ואשר על כן באו כאן שני הפסוקים
בסמיכות [אף שמבדילה ביניהם פרשה
פתוחה] לומר לך:

לעומקו של מקרא עקב

ותגדל הקושיה שבהמשך (ט, כד')
יאמר להם שבט מוסר קשה יותר מן
הראשון, **ממרים הִייתֶם עִם ה' מִיּוֹם
דַּעֲתִי אֶתְכֶם. וְתִימָה, וְהָרִי וְתַעַל
שׁוֹעֵתִם, וְהָרִי פֶסַח מִצְרִים, וְהָרִי
שִׁירַת הַיָּם, וְהָרִי נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע וְעוֹד
כְּהָנָה וְכַהֲנָה שְׁלֹא הָיוּ מִמָּרִים אֲלֵא הָיוּ
עִם הַשֵּׁם וְלֹא מִמָּרִים נִגְדּוּ ח"ו?!**

**וְאֲשֶׁר עַל כֵּן, יֵשׁ לוֹמֵר לַעֲוֹמְקוֹ שֶׁל
מִקְרָא שֶׁגַּם בְּתוֹכָהּ הַזֹּאת הֵנִירָתָה
קֶשֶׁה לְכַאוֹרָה יֵשׁ בָּהּ שִׁבְחָה גְדוֹלָה
לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא רַק מִיִּצְיַאת מִצְרַיִם וְעַד
בּוֹאֵם לְאַרְצָה, אֲלֵא כְּפִי שֶׁאֵמַר לָהֶם
מִשֶּׁה מִיּוֹם דַּעֲתִי אֶתְכֶם מִמָּרִים הִיִּיתֶם
עִם ה'.** וידויק באמרו עם ה'.

שֶׁכֵּן הוּא אוֹמֵר מִמָּרִים הִיִּיתֶם עִם ה'.
ופירושו, **אֲפִילוּ בְּהִיוֹתְכֶם מִמָּרִים, הִיִּיתֶם
עִם ה'.**

וְכַאוֹמְרוֹ עַל דֶּרֶךְ שֶׁל סִרְסָהּ וּדְרָשָׁהּ:
**מִיּוֹם דַּעֲתִי אֶתְכֶם הִיִּיתֶם עִם ה', אֲפִילוּ
כְּשֶׁהִיִּיתֶם מִמָּרִים, הִיִּיתֶם עִם ה'.**

או ירמוז על דרך הדרש [וכמובא
באריכות בלעומקו של מקרא לפרשת
אמור] **למה שאמרו בברכות (ו עמ א)**
אתם עשיתוני חטיבה אחת בעולם ואני

קלה, וכן שָׁמַע יִשְׂרָאֵל שְׁלֹא חָרִיו הוּא
בְּמוֹנָח-רְבִיעִי, שֶׁגַּם הוּא הִפְסִיקָה קֵלָה,
וְעַל כֵּן יִכוּוֹן הַכְּתוּב לֹא רַק לוֹמֵר שִׁמְעַ
יִשְׂרָאֵל בְּקוֹל, אֲלֵא גַם לִיתֵן רוּחַ בֵּין
הַדְּבָקִים, כְּפִי שֶׁאֵמְרוּ בְּגִמְרָא, [בְּרִכּוֹת
טו:]: תִּנִּי רַב עוֹבְדִיָּה קִמִּיָּה דְּרַבָּא
וְלִמְדַתֶּם שִׁיְהָא לְמוֹדֵךְ תִּם שִׁיתֵּן רוּחַ
בֵּין הַדְּבָקִים. וְכַדְעֵנִי רַבָּא בְּתִרְיָה
[וְכַשֵּׁם שֶׁעֲנָה לוֹ רַבָּא] : כְּגוֹן עַל-
לְבַבְךָ.

וְאֲשֶׁר עַל כֵּן תְּבוֹא הַפְּרָשָׁה הַפְּתוּחָה
שֶׁבֵּין שְׁנֵי הַפְּסוּקִים לְרִמּוֹז לְדַבְרֵי חֲז"ל
הַנ"ל, וְכֵן יִרְמֹז בִּזֶּה גַּם לְכָל הַמְּבִין
בְּטַעְמִים, שִׁיִּפְסִיק בְּק"ש בֵּין הַדְּבָקִים
גַּם לִפִּי הַטַּעְמִים.

~~~~~

עַד-בְּאַחֶם עַד-הַמָּקוֹם הַזֶּה מִמָּרִים
הִיִּיתֶם עִם-ה': (ט.ט.)

יֵשׁ לְהַבִּין דְּבָרֵי הַתּוֹכַחָה הָאֵלּוּ
הַנּוֹקְבִים עַד הַתְּהוֹם.

וְהָרִי כְּמָה תּוֹכַחַת נֹאמְרוֹ עַד כֹּאן
בְּרִמּוֹז, וּבִכְבוֹד. וְעוֹד, כִּיֶּצֵּד לֹא יִזְכְּרוּ
לָהֶם כָּל הַדְּבָרִים הַטּוֹבִים אֲשֶׁר עָשׂוּ,
מִשִּׁירַת הַיָּם וְעַד נַעֲשֶׂה וְנִשְׁמַע.

לעומקו של מקרא עקב

בקשיות ערפו, וכביכול שאין לו תקנה ח"ו, והרי לכן **הוריד לנו תורתו** מן השמים להיות תבלין ליצר הרע שבקרבנו?!

ועוד יש לשאול, הרי הודיע הקב"ה כי בחר בנו מכל העמים באומרו [ואתחנן ז,ז] **כי אתם המעט מכל העמים** ופירש"י שם **הממעטין עצמכם**, כגון אברהם שאמר ואנכי עפר ואפר (בראשית יח, כז), וכגון משה ואהרן שאמרו ונחנו מה, והרי הם דבר והיפוכו, מצד אחד **"עם קשה ערף"**, ומצד שני **"ממעטים עצמכם"**.

ועוד יש לשאול, כיון שהתגלה כביכול מום שאינו עובר, **מה הוא שאמר** אמר רבי אבהו (ברכות לב.) אלמלא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו מלמד שתפסו משה להקדוש ברוך הוא **כאדם שהוא תופס את חברו בבגדו** ואמר לפניו רבונו של עולם אין אני מניחך עד שתמחול ותסלח להם. שנאמר (שמות לב, י') ועתה הניחה לי, וכן נאמר כאן **הָרָף מְלָלִי** ותרגמו אֶנַח בְּעוֹתָךְ מְקַדְמִי, הנח מלבקש רחמים לפני. ואם מום שאינו עובר הוא מה יעזרו תחנוניו של משה רבנו?

אעשה אתכם חטיבה אחת בעולם, על דרך אל תקרי. אל תקרי **ממרים** אלא **מאמירים**, ככתוב (דברים כו, יז-יח) **את ה' האמירך היום להיות לך לאלהים וגו'**, וה' **האמירך** היום להיות לו לעם סגלה להיות **חטיבה אחת בעולם** והיינו שכתוב **עם-ה'**.

~~~~~

דרשת עֶרְף הוא הָרָף

ונאמר ה' אלי לאמר ראייתי את-העם הזה והנה עם-קשה-עֶרְף הוא: **הָרָף** מְלָלִי וְאֲשַׁמִּי'ם וְאֶמְתָּה את-שָׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לַגּוֹי-עֲצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ: (ט, יג-יד)

ויש לשאול, משום עם-קשה-עֶרְף, הָרָף מְלָלִי וְאֲשַׁמִּי'ם? וְאֶמְתָּה את-שָׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם? והרי יש בידו דרכים הרבה להענישם ולחנכם כפי שראינו ארבעים שנה במדבר. ואם הוא מום שאינו עובר ח"ו מה ראה לגאלנו ממצרים, ולהעבירנו בים ביבשה ולהוריד לנו את המן. ועוד מה התוספת **"הוא"**, שאמר עם-קשה-עֶרְף הוא, כביכול הוא במומו הוא

לעומקו של מקרא עקב

ולא סוף דבר שאין כאן מום עובר, אלא אדרבה, הרי הוא עובר גם עובר וכהרף עין. והעיד על כך הכתוב בהסמיכו את שני הפסוקים יחדיו: וַיֹּאמֶר ה' אֵלַי לֹאֲמַר רְאִיתִי אֶת-הָעַם הַזֶּה וְהִנֵּה עַם-קָשָׁה-עָרָף הוּא: הָרַף מִלְּנִי וְהִסְמִיךְ הָרַף לְעָרָף כֹּזֵה: עַם-קָשָׁה-עָרָף הוּא הָרַף, ויקרא כאחת: עָרָף הוּא הָרַף.

כביכול יש כאן דו שיח בין הקב"ה ומשה רבנו. הקב"ה אמר דבריו בשני פסוקים נפרדים, עַם-קָשָׁה-עָרָף הוּא: ולכן הָרַף מִלְּנִי וַאֲשַׁמִּימָם, ואילו משה רבנו מְסַלֵּה פָּנָיו ואומרם כפסוק אחד: עָרָף הוּא הָרַף. אין הוא קשה ערף בעצם, אלא קשי ערפם הוא מום עובר, עובר כהרף עין, וכאומרו: אמת נכון הדבר שקשי-ערפם הוא מקור הרפיון, אך הוא גם קל להיעלם כהרף עין, כי בני אברהם יצחק ויעקב הם, הם המעט מכל העמים, שממעטים עצמם לפניך. ויודרש הרף על דרך הצח מלשון רפיון שגם הוא כהרף עין. שהעין נעשית רפה ונעצמת לזמן מועט בלבד. כעין רגע קט.

וכשם שמובא בפרשת כי תשא [שמות לג,ה'] וַיֹּאמֶר ה' אֶל-מֹשֶׁה אֲמַר

ואם אין כאן מום עובר, על מה יצא הקצף עד כדי כך שאמר: הָרַף מִלְּנִי וַאֲשַׁמִּימָם וְאֶמְתָּה אֶת-שְׁמָם מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם וְאֶעֱשֶׂה אוֹתָךְ לְגוֹי-עָצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ.

ועוד יש לשאול, מה יועיל לעשות את משה רבנו לְגוֹי-עָצוּם וְרַב מִמֶּנּוּ, אם משום שנאמר במשה ענו מכל האדם, הרי גם בעם ישראל נאמר כבר פִּי אַתָּם הַמַּעֲט מִכָּל הָעַמִּים וּפִירַשׁ"י שם הַמַּמְעִטִין עֲצַמְכֶּם, כנ"ל.

ואשר על כל הנ"ל יש לומר שאכן אין כאן מום שאינו עובר. אלא שבאומרו עַם-קָשָׁה-עָרָף הוּא, התכוון הקב"ה לערב רב המעורבים בבני ישראל. וכל זמן שהערב רב דבקים בהם אין להם תקנה. ולעומת זאת, באמרו פִּי אַתָּם הַמַּעֲט מִכָּל הָעַמִּים יתכוון לעם בני אברהם יצחק ויעקב, ללא תערובת כלל. ודייקא נמי פִּי אַתָּם הַמַּעֲט, אתם ולא המעורבים אתכם. וכדתניא [בבא מציעא קיד:]: רשב"י אומר קבריהן של עובדי כוכבים אין מטמאין שנאמר (יחזקאל לד, לא) וְאַתָּן צֹאנִי צֹאן מִרְעִיתִי אֲדָם אַתֶּם, [וממשיך רשב"י]: אַתֶּם קְרוֹיִים אֲדָם וְאֵין אוֹמוֹת הָעוֹלָם קְרוֹיִים אֲדָם.

לעומקו של מקרא עקב

ועל דרך הצח, בין עָרַף ובין הָרַף
ההבדל בגימטריה הוא ס"ה, 65.
שהוא בגימ' אדנ"י. ואדנות הוא שם
דין. וכאומרו, הרף ממני, הרף משם
אדנ"י שהוא דין, והתפלל אלי בשם
יהו"ה שהוא רחמים. שהאות ה' במלה
הרף, תורה על רחמים, על שם הוי"ה.
וזה שנדרש עָרַף הוא הָרַף, כעין: ה'
הוא האלקים.

וכן מצינו שזנח משה את תפילתו
שרצה להתפלל בה כמבואר כאן
בדברים: וְאֶתְפַּלֵּל אֶל-ה' וְאָמַרְ^ל
אֶ-דַּנִּי יְיָ-הוֹה [מנוקד בשם אלקים
וכן הוא הקריא] אֶל-תְּשַׁכַּח עַמּוֹ
וְנִחַלְתָּ אֲשֶׁר פָּדִיתָ בְּגִדְלָהּ (ט,כו).
ובמקום זה התפלל בשם י'ה'ו'ה'
בלבד כפי שאמר לו ה' הרף ממני,
הרף מאדנות, וכמובא בשמות (כי
תשא, לב,יא') שמשה רבנו פונה
להקב"ה בשם רחמים **בלבד:** וַיִּתֵּן
מֹשֶׁה אֶת-פָּנָיו ה' אֵלָהֶֽיו וַיֹּאמֶר לִמָּה
יְהוֹה' יתרה אָפָּךְ בְּעַמּוֹךְ וגו'. **וכתיב**
בתריה, (פס' יד') וַיִּגָּחם יְהוֹה' על-
הָרָעָה אֲשֶׁר דָּבַר לַעֲשׂוֹת לְעַמּוֹ. יען
אשר ערף הוא הרף.

אֶל-בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל אַתֶּם עַם-קָשָׁה-עָרָף
רַגַע אֶתְּךָ אֲעַלֶּה בְּקִרְבְּךָ וְכִלְיֹתֶיךָ וגו'.
והרי **רַגַע אֶתְּךָ** הוא מִשְׁךְ זעמו של
הקב"ה כבמסכת ברכות [ז.]. וככתוב
[תהלים ל,ו'] **כִּי רַגַע בָּאִפּוֹ,** וכן כתוב
[ישעיהו כו,כ'] **חֲבִי כְּמַעַט רַגַע** עַד
יַעֲבֹר זַעַם, והסמיכו הכתוב לַעַם-
קָשָׁה-עָרָף כנ"ל באומרו: **אַתֶּם עַם-**
קָשָׁה-עָרָף רַגַע אֶתְּךָ אֲעַלֶּה בְּקִרְבְּךָ
וְכִלְיֹתֶיךָ, והרי גם כאן מעיד הכתוב על
קשי ערפו של העם כמזכיר עובר כהרף
עין: **אַתֶּם עַם-קָשָׁה-עָרָף רַגַע אֶתְּךָ.**
והם הם הדברים שבפרשתנו: שערף
הוא הרף, כהרף עין, הוא מום עובר
שתוך רגע נעלם ואיננו, כי במהותם
עם ישראל הם הממעטים עצמם לפני
הקב"ה, בהיותם נבדלים מן העמים ומן
הערב רב שבתוכם.

וּלִיכָא מִילְתָּא דְּלֹא רַמְיזָא
בְּאוֹרֵייתָא, שכן יִרְאֶה למתבונן כי
עָרַף מוטעם **בטיפחא,** שהיא כעין
הפסקה קלה ואשר על כן תדרש
כדלעיל, **עַם-קָשָׁה-עָרָף,** הוא הרף,
כנ"ל, כלומר **עָרַף הוא הָרַף.** ורק
טפח מפריד בין קשה ערף להרף.
ולכן מוטעם **בטיפחא.**

לעומקו של מקרא עקב

הָזֶה. הֵינּוּ כָּל-דְּבַר אֲשֶׁר-יָבֹא בְּאֵשׁ
מִעֲבִירָיו בְּאֵשׁ.

ועבודה זרה כעגל אשר באה באש
היצר הרע, תקנתה היא לקיים בה
מעבירי בָּאֵשׁ. וירמוז לתקנת היצר
הרע: תִּבְעָרוּהוּ באש, באש קדש של
תורה ותפילה ותשובה.

^^^^

דרשת

הנחל היָרֵד מִן-הָהָר

וְאֶשְׁלַח אֶת-עֲפָרֹי אֶל-הַנַּחַל הַיָּרֵד
מִן-הָהָר (ט, כא).

יש להבין מה הוא הנחל היורד מן
ההר. והיכן מצאנו קודם לכן נחל
שירד מן ההר שיקראהו הכתוב
בלשון הידוע בה"א הידיעה, אֶל
הַנַּחַל הַיּוֹרֵד מִן הָהָר.

ולעומקו של מקרא ובדרך הדרש
והצח יש לומר, שהוא נחל הדמעות
כביכול אשר הורידה השכינה הק' דרך
ההר במעשה העגל. ולכן נכתב בה"א
הידיעה. נחל הדמעות הידוע כצער
השכינה.

ועל דרך הצח, 65 בגימטריה הוא
שמו של הלל הענוותן. והוא ההבדל
בין ערף שבא מגאוות הלב, ובין הרף
שהוא מראה על ביטול וענווה, שמפנה
עורף לגאוותו.

^^^^

ואש רפואתו בָּאֵשׁ

וְאֶת-חַטָּאתְכֶם אֲשֶׁר-עֲשִׂיתֶם אֶת-
הָעֵגֶל לְקַחְתִּי וְאֶשְׁרַף אֹתוֹ | בְּאֵשׁ
וגו' (ט, כא).

וְאֶשְׁרַף אֹתוֹ | בְּאֵשׁ.

יש ליתן טעם לשריפתו באש דוקא.

ולעומקו של מקרא ועל דרך הצח
יש לומר שלמד משה להעבירו באש,
מהמלים עצמן, כאשר תחבר האותיות
זו לזו. וכן יתקבל: וְאֶשְׁרַף אֹתוֹ בְּאֵשׁ,
ואש רפ אֹתוֹ בְּאֵשׁ, וכביכול כתיב
כאן ואש רפואתו בְּאֵשׁ.

ולית מילתא דלא רמיזא
באורייתא, שכן כתוב (במדבר
לא, כג') כָּל-דְּבַר אֲשֶׁר-יָבֹא בְּאֵשׁ
מִעֲבִירָיו בְּאֵשׁ ועל דרך אל תקרי. אל
תקרי מעבירי אלא תִּבְעָרוּ. והם הם
דברי אהרן למשה בפרשת כי תשא
(לב, כד') וְאִמָּר לָהֶם לְמִי זָקָב הַתִּפְרָקוּ
וַיִּתְּנוּ-לִי וְאֶשְׁלַכְהוּ בְּאֵשׁ וַיֵּצֵא הָעֵגֶל

לעומקו של מקרא עקב

ושאלה הגמ' (חגיגה ה:) **ומי איכא בכיה קמיה הקב"ה** [האם יש בכיה לפניו] **והאמר רב פפא אין עציבות לפני הקב"ה שנאמר** {דברי הימים א טז-כז} **הוד והדר לפניו עוז וחזקה במקומו, ומתריצת הגמ' לא קשיא קא בְּבִתִּי גִנְאִי קא בְּבִתִּי בְּרָאִי**. שהבכיה היא רק **במסתרים**, כלפי פנים, שנאמר (ירמיהו יג, יז) **בְּמִסְתָּרִים תִּבְקֶה נַפְשִׁי מִפְּנֵי גֹה, אך כלפי חוץ לא**.

וכן יאמר על דרך המוסר, שגם בזה ילך כל חסיד בדרכו של הקב"ה **כשצהלתו בפניו ואבלו בלבו**. (חובת

הלבבות שער הפרישות פרק ד').

שוב שואלת הגמ' בחגיגה ה: **ובבתי בְּרָאִי לא?** {כלפי חוץ איננו בוכה?} והא כתיב {ישעיה כב-יב} **ויקרא אדני' ה' צבאות ביום ההוא לבכי ולמספד וגו', ומתריצת שְׂאֲנֵי חֲרָבָן בית המקדש, שם הדין שונה**, דאפילו **מלאכי שלום בכו** שנאמר {ישעיה לג-ז} **הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון**.

ואשר על כן יש לומר הוא הדין בענינינו, **שהוריד כביכול הקב"ה דמעותיו כנחל על ידי מלאך הרחמים הנקרא "ההר"**, היוצא מע"ב שמות

וכדאמרו בברכות (נט.) בשעה שהקב"ה זוכר את בניו ששרויים בצער בין אומות העולם מוריד **שתי דמעות** לים הגדול וקולו נשמע מסוף העולם ועד סופו.

וכן מובא בתיקוני הזהר תיקונא ארבעים: **תְּרִין דְּמָעִין נִחְתִּין בְּיָמָא רַבָּא וְאַמְאֵי נִחְתוּ, בְּגִין דְּאוֹרֵייתָא מִתְרִין לִוְחִין אֵלֶין הָנָה מְשֶׁה נִחִית לִוְן לְיִשְׂרָאֵל, וְלֹא זָכוּ וְאַתְּבְּרוּ וְנִפְלוּ, וְנָא גְרָם אֲבוּדָא דְּבֵית רֹאשׁוֹן וּבֵית שְׁנֵי ע"ש**.

[ותרגומו: שתי דמעות ירדו לים הגדול, ומדוע ירדו, בגלל התורה הכתובה בשני הלוחות אשר הוריד להם משה לישראל, ולא זכו (לקבלה) ונשברו ונפלו, וזה גרם לאבוד בית ראשון ובית שני].

ושמא יש לומר שלזה התכוון קהלת באמרו (קהלת א, ז') **כָּל הַנִּפְחָלִים הַלֵּכִים אֶל הַיָּם וְהַיָּם אֵינָנו מְלֵא**.

כל הנחלים - כולל הנחל היורד מן ההר - הולכים אל הים, והים איננו מתמלא מהם, **שאין סוף לצער השכינה בעבור צערם של ישראל**.

לעומקו של מקרא עקב

של ישראל, וכן בזה"ק הנ"ל זכרו רק
ב' דמעות, ואילו בחגיגה הנ"ל ה: זכרו
ג' דמעות.

אלא כפי שמביאה הגמרא בחגיגה שם
דמעה אחת על חורבן ראשון ואחת על
חורבן שני, והשלישית על ביטול תורה
שנגרם עקב הגלות (כמסקנה שם).
ולעולם הוי ב' דמעות על צער השכינה
וישראל. והשלישית **כתוצאה** מכך על
ביטול תורה.

והם הם הדברים של עקב אשר
תשמעון והיה אם לא תשמעון. שלא
סוף דבר שיקבלו עונשם על מה
שעשו, אלא עוד נידונים ח"ו על עוון
ביטול תורה. שכנגדה הדמעה
השלישית.

ואם כן יש לבאר מה בין עקב
לבחוקותי שבשני המקומות יש תביעה
על ביטולה של תורה.

ויש לומר על דרך הפשט שבפרשת
בחוקותי הקפיד הקב"ה על **העמל**
בתורה, וכפי שפירש רש"י שם שתהיו
עמלים בתורה. וכאן הקפיד הכתוב על
מצוות התורה שאדם דש בעקביו.

של ויסע ויבא ויט, שהם כולם שמות
של רחמים (בשלח יד, ט-כא' ולפי שיטה
ג' כמבואר בלעומקו של מקרא פר' בשלח)

וזה שכתוב וַאֲשַׁלַּח אֶת-עֶפְרָיו אֶל-
הַנַּחַל הַיָּרְד מִן-הַהָר.

והיינו נבואתו של ישעיהו הנביא **הָן
אֲרָאֶלֶם צָעֲקוּ חֲצָה מִלְּאֲכֵי שְׁלֹם מֶר
יִבְקִיוּ.** וכמובא בתיקוני הזהר הנ"ל
שממעשה העגל ושבירת שני הלוחות,
נחרבו שני בתי מקדש. זה שתירצה
הגמ' כדלעיל **שְׁאֵנִי חֲרַבְנָה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ** דאפילו **מלאכי שלום בכו**.

ותיקונו של נחל הדמעות הוא נחל
השמחה של עבודת ה' היוצא מר"ת
נפשנו חכתה לה', עד אשר יורד
שפע של רחמים מן השמים כראשי
תיבות של **נוצר חסד לאלפים**.

(כמבואר בפירוט בלעומקו של מקרא פר'
חקת על פי האוהב ישראל מאפסא).

ובשימת לב, בגמרא בחגיגה הנ"ל
[ה:], מובא כי ג' דמעות הוי.

ולכאורה צריך ליתן ביאור מדוע
במסכת ברכות הנ"ל נט. מובא כי
הקב"ה מוריד רק ב' דמעות על צערן

לעומקו של מקרא עקב

וַיִּהְיֶה בַּמָּהָרָה לנחל דמעות של שמחה לעתיד לבא עת יעשו כולם רצונו של מקום ושמחת עולם על ראשם, וכשם שַׁיָּרֵד הנחל מן ההר מתוך צער השכינה, כן יֵרֵד בית המקדש השלישי על ההר מתוך חדות השכינה עת יתקיים בנו ומלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים.

^^^

דרשת שאל ומצנה

וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שְׁאֵל
מַעֲמָךְ כִּי אַם-לִיִּרְאָה אַתָּה-ה' אֱלֹקֶיךָ
לִלְכֹת כָּל-דָּרְכֶיךָ וּלְאֶהֱבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד
אַתָּה-ה' אֱלֹקֶיךָ כָּל-לִבְבְּךָ וּכָל-נַפְשְׁךָ
[י"ב]

אמר ר' חנינא [ברכות לג:] הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים. שנאמר מָה ה' אֱלֹקֶיךָ **שְׁאֵל מַעֲמָךְ כִּי אַם-לִיִּרְאָה**. וכוונתו בזה, מכיון שהוא שואל מעמך ליתן לו יראת שמים שלך, הרי זה לכאורה אינו בידו, **ולכן אינו מצוּךְ עַל הַדָּבָר**. אלא יראת שמים היא מרעותא דלבא מרצון לבך.

ולעומקו של מקרא ועל דרך המוסר, יש לומר שעשה את פרשת עקב כעין סניף לפרשת בחוקותי, שגם **בעמל התורה** שכל מלה בה היא מצווה בפני עצמה, גם בה יש דברים שאדם **דש בעקביו**. ובא לחדש לנו שהברכה תחול על מי שלומד בלי לפסוח על דברים שאדם דש בעקביו. וכל אחד ואחד לפי כוחו ואדם יודע צרת נפשו היכן הוא מדלג בלימודו והיכן לא. לכן החידוש בפרשתנו עקב שמצות שאדם דש בעקביו הם גם על העמל בתורה.

וזו הדמעה השלישית שהיא יורדה על ביטול תורה, רמוזה היא במלה עקב. שכן עק"ב בגימטריה קטנה הוי אחת. כיצד: 7=ק, 1=ב, 2=יחד 10 שהן 1.

והן הן הדמעות של הנחל היורד מן ההר. שתיים שהן צער השכינה על שני בתי מקדש ועוד אחת שהיא צער השכינה על ביטול תורה.

ולעומתן דמעות של שמחה, כפי שפירש אוה"ח הק' שתיבת והיה תורה על לשון **שמחה**. שנאמר **וְהָיָה עַקֵּב תִּשְׂמְעוֹן**.

לעומקו של מקרא עקב

ואכן, לאחר שהאדם יבחר ביראת שמים, רק אז אפשר **לצוותו על האהבה** וההליכה בדרכיו. וכך יהיה מובנו של הפסוק: **וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמֹךְ כִּי אִם-לִירָאָה אֶת-ה' אֱלֹקֶיךָ [ועל ידי יראה זו שתקבל על עצמך אני מצויד] לָלֶכֶת בְּכָל-דְּרָכָיו וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ וְלַעֲבֹד אֶת-ה' אֱלֹקֶיךָ בְּכָל-לִבְּךָ וּבְכָל-נַפְשְׁךָ [י,יב]** וכן הוא בפרשה ראשונה של ק"ש בפרשת אתחנן. בתחילה האדם מקבל על עצמו **עול יראה** ה' ומלכות שמים באומרו שמע ישראל ה' אלקינו ה' אחד [וברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד הוא גם מצד קבלת עול יראת שמים] ורק לאחר מכן יכול לבוא **הציווי "ואהבת את ה' אלקיך וגו'".** וכן הוא בפרשה שניה של ק"ש, לאחר שקבל על עצמו יראת שמים באומרו **והיה אם שמע תשמעו**, לאחר זאת יכול לקבל **הציווי של אנכי מצוה אתכם היום לאהבה את ה' אלקיכם.**

ומובא בספרים הק' שמידת האהבה והיראה הן שתי מידות הנמשכות זו מזו. ומידת היראה היא אמצעי להגיע למידת האהבה. ואשר על כן הסיפא של **יראה** היא הרישא של **אהבה**, ויהיה ערך הדברים **יראהבה**. והיות

וכמבקש הוא מן האדם [משלי כג,כו'] **תִּנֶּה בְּנִי לִבִּי לִי.**

ואם כן יש לשאול, מדוע במידת היראה אמר **שואל מעמך**, ובמידת האהבה אמר **מצוה**, כמובא בפרשתנו [יא,יג'] **וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל-מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם לְאַהֲבָה אֶת ה' אֱלֹקֵיכֶם וגו'**, והרי גם אהבת ה' כלולה בפסוק של היראה הנ"ל: **וַעֲתָה יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹקֶיךָ שְׂאֵל מַעֲמֹךְ כִּי אִם-לִירָאָה אֶת-ה' אֱלֹקֶיךָ וגו' וּלְאַהֲבָה אֹתוֹ [י,יב]** ומדוע יחלק ר' חנינא בין יראה ובין אהבה, שהיראה לא בידי שמים והאהבה כן בידי שמים עד שיצווה עליה!

ולעומקו של מקרא ועל דרך האמונה יש לומר שר' חנינא דייק בפסוק:

מה ה' אלקיך שואל מעמך **כי אם** ליראה. **כי אם**, בא למעט את כל שאר הפסוק. וכל שאר הפסוק אינו שואל מעמך אלא מצווד. ורק יראת שמים הוא שואל מעמך, כי זה תלוי בבחירת האדם.

לעומקו של מקרא עקב

האדם, היא יראת הרוממות, שבאה מתוך התבוננות. לכן זה תלוי באדם.

אבל יראת שמים של יראת העונש הנקראת יראה תתאה - עליה אומר המהרש"א שהיא קצת בידי שמים, שהקב"ה מיראו בעונשם של אחרים [ברכות לג:]: ובראות האדם שאנשים נענשים נכנסת יראת העונש בלבו. וכמו שאמר ר' אלכסנדר אמר ר' יהושע בן לוי [ברכות נט.]: לא נבראו רעמים אלא לפשוט עקמומית שבלב שנאמר: והאלהים עשה שייראו מלפניו. ויוצא איפוא שזו יראת שמים שכן בידי שמים.

אבל יראת הרוממות שבאה מתוך התבוננות שכלית, שמתפעל האדם מגודל ההשגחה האלקית על ברואיו, זו יראת שמים שמסורה לאדם. ולא בידי שמים. וכשנרכשת על ידי האדם, ממילא אז אפשר לצוותו על אהבת ה'.

ומעתה נמצא חילוק גם באהבת ה'. אהבה תתאה, היא אהבה מתוך שרוצה בשכר המקווה על אהבתו, ולעומתה אהבה עילאה, אהבת הרוממות הבאה מתוך התבוננות.

האהבה התכלית הנרצית, נאמר בה מצוה. והיות היראה ההדרגה להגיע לאהבה נאמר בה שאלה.

מעתה:

כאשר האדם מגיע בעצמו ליראת שמים, ממילא רק אז אפשר לצוותו ללכת בכל דרכיו ולאהבה אותו ולעבדו בכל לב ונפש. רק התנאי של יראת שמים צריך להתקיים בידי האדם.

והווינו בה, באיזה יראת שמים מדבר הכתוב. האם ביראת העונש או ביראת הרוממות. שהרי מצאנו שני סוגים של יראת שמים. האחד יראת שמים תתאה, נמוכה, של יראת העונש, שהאדם ירא מלעבור עבירה בגלל עונשה, והשני יראת שמים עליונה של רוממות, הבאה מתוך התבוננות של האדם במעשה הבריאה, ומתוך התפעלותו ממעשה הבריאה, וביראה זו בשונה מיראה תתאה, אין הוא ירא מן העונש אלא ירא פן יעבור עבירה ויפגע ח"ו כביכול בקדושה העליונה.

ומפרש המהרש"א במסכת ברכות הנ"ל, כי היראת שמים אשר בידי

לעומקו של מקרא עקב

יִשְׂרָאֵל מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שָׁאֵל מֵעֶמְךָ פִּי
אם-לִי יִרְאָה וגו'. (י, יב').

ויהיה פירושו בדרך הצח:
ששואל הוא מעמך את מידת המ"ה,
הוא שם מ"ה הק', היוצא מן
הגימטריה של השם השולט בעולם
היצירה, והוא השם יו"ד ה"א וא"ו
ה"א [גימטריה 45] והיא מידתו של
יעקב אבינו אשר אמר **מה נורא**
המקום הזה, **היא מידת יראת**
הרוממות אשר תביא את הירא למידת
האהבה והחסד של **אברהם אבינו** היא
אהבת הרוממות בעולם האצילות בה
שולט השם הק' ע"ב והוא שם של
מילוי יודי"ן כזה:
יו"ד ה"י וי"ו ה"י

שהוא בגימטריא ע"ב. והוא שם
בפני עצמו, ואינו שייך לשבעים
ושתים שמות שבפרשת בשלח
שנקראים גם הם ע"ב שמות על שם
שהם 72 שמות, כדלקמן.

אלא שם זה יו"ד ה"י וי"ו ה"י הוא
שם השולט בעולם האצילות, והוא
כנגד אברהם הנקרא בפי הנביא
ישעיהו [מא, ח'] **אֲבִרְהָם אֱהִי**,
והוא כנגד **אהבת הרוממות**. ועל כך

וכשם שיראה תתאה [נמוכה] של
יראת העונש, בידה להביא לאהבה
תתאה של אהבת השכר, זו לא האהבה
שמצווה עליה הקב"ה כי אינה בכל
לבבכם ובכל נפשכם. אולם **אהבת**
הרוממות שבאה מתוך **יראת**
הרוממות, הבאה מתוך התבוננות
במעשה הבריאה, עליה יצווה הקב"ה
בכל מקום. ועל כך נאמר לעיל שהן
מחוברות ואחוזות זו בזו כעין:
יראהבה.

ועל דרך הסוד, יראת הרוממות
למדנו מיעקב אבינו, [ויצא כח, יז']
וַיִּירָא וַיֹּאמֶר מַה-נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה
וגו'. ויעקב אבינו הוא כנגד עולם
היצירה, שהשם הקדוש השולט בו
הוא שם יהו"ה במילוי אלפי"ן, כזה:

יו"ד ה"א וא"ו ה"א ,
בגימטריא מ"ה, ארבעים וחמש. הוא
הנקרא **שם מ"ה**, שהיה על דל
שפתיו של יעקב אבינו בהתעוררו
משנתו: **מַה-נִּזְרָא הַמָּקוֹם הַזֶּה**.

היא מידתו של יעקב אבינו, שהוא
כנגד עולם היצירה ושהוא כנגד עולם
היראה. לכן פונה משה רבנו ואומר
בשם יעקב הוא ישראל אבינו: וְעַתָּה

לעומקו של מקרא עקב

שואל ומצנה בדיני שומרים

על דרך הצח, הקתיב כביכול הקב"ה
על עצמו **דיני שומרים** שנתנן בהר
סיני. כיצד: באומרו מה ה' אלקיך
שואל מעמך, קבל על עצמו כביכול
דיני שואל. ומה הוא שואל מעמך רק
ענייני היראת שמים שלך. לא שהוא
צריך להם, ח"ו, אלא להיות מופקדים
אצלו שלא תחטא בהם.

ובאומרו מה ה' אלקיך שואל מעמך כי
אם ליראה, הרי הוא כאומר לנברא:
קבל עליך יראת שמים והפקד אותה
להיות שמורה אצלי לבלתי תחטא.

ובהיות היראת שמים של הנברא
מופקדת אצל הבורא, הרי הנברא
יעשה כל שביכולתו לא לפגום ביראת
שמים המופקדת אצל הבורא ית', ובזה
הוא מגלה אהבת רוממות אליו ית', לא
לחייבו כביכול בפקדון.

ואשר על כן יוצא איפוא שהשואל
מצנה על המשאיל **לאהבה** לשואל,
בהפקידו יראתו שלימה אצל השואל
שלא יתחייב בעבורו. ולכן מחד הוא
שואל מעמך את היראת שמים שלך,
ומאידך הוא **מצנה** אותך על אהבתו.

מצוה אותנו הקב"ה, על אהבה כזו של
אברהם אבינו, שבאה מתוך יראת
שמים של יעקב אבינו. וכשם שיראה
מביאה לדרגת אהבה כנ"ל, כן מידת
יו"ד ה"א וא"ו ה"א שהיא יראתו
של יעקב אבינו, מביאה לדרגת יו"ד
ה"י וי"ו ה"י שהיא דרגת האהבה של
אברהם אבינו.

ועל דרך המוסר, יאמר, מזה ה'
אלהיך שואל מעמך, את מידת הענוה
הוא שואל מעמך, מידת ה"ונחנח
מה", ואם תאמר הרי זו מידתו של
משה רבנו הענו מכל אדם ואיך נגיע
להדרגה זו, על כך ייאמר, הרי הוא
שואל רק את ה**עקב** של מידת הענוה,
והיא ה**יראה** שנאמר **עקב ענוה יראת**
ה'. לכן אמר הכתוב **מה ה' אלהיך**
שואל מעמך כי אם-ליראה לטוב לך
ולהביאך גם למדת הענוה. ומידת
הענוה, היא הדרך המובילה את הירא
למידת האהבה, לקיים הציווי האלקי
של אהבת ה'.

לכן נאמר **והנה | עקב תשמעו**.

~~~~~

לעומקו של מקרא עקב

**אֶרֶץ אֲשֶׁר-ה' אֱלֹהֶיךָ דָּרַשׁ אֹתָהּ
תְּמִיד עֵינֵי ה' אֱלֹהֶיךָ בָּהּ מִרְשִׁית
הַשָּׁנָה וְעַד אַחֲרִית שָׁנָה: (יא, יב)
יש ליתן טעם לאומרו מִרְשִׁית וְעַד
אַחֲרִית לאחר שכבר אמר תְּמִיד.**

**ועל דרך האמונה והמוסר יש לומר
שרצה ללמד בזה, שאמונה בהשגחת ה'
איננה נבחנת לפרקים, אלא במכלול
הדברים, מראשית ועד אחרית.
במכלול ובהתמדה. וכשם שתמיד עיני
ה' אלקיך בה, כן תקיים שיויתי ה'
לנגדי תמיד.**

**ואשר על כן אמר מִרְשִׁית חסר א',
המורה על אלוּפו של עולם בהעלם,
ולומר לך, שגם אם אינך רואה בחוש
את הנסים, והכל מתנהל לכאורה על
פי דרך הטבע, [ואשר על כן כתיב
חסר א'], גם אז עליך להאמין
בהשגחת ה' אשר עינו על יראיו, ובכך
תזכה לראות ההשגחה בחוש.**

כדי שתהא היראת שמים שלך שמורה
ומופקדת אצלו ללא פגם. וכלשון
הרמב"ם בהלכות תשובה פרק ב הלכה
ג: ויעיד עליו יודע תעלומות שלא
ישוב לזה החטא לעולם. והוא מכח
אומרו מה ה' אלקיך שואל מעמך.
ועוד, באומרו מָה ה' אֱלֹהֶיךָ שֹׂאֵל
מֵעַמְּךָ רְצוֹנוֹ לומר כביכול שהקב"ה
שואלו לאדם בכל רגע ורגע, על
היראת שמים המופקדת אצלו,
ומאידיך - מִצְוָהוּ בכל עת על אהבתו
והליכתו בדרכיו ועל עבודתו, כדי
שלא יפְגֵם פקדונו. וכך נמצא הפקדון
שלם גם אצל המשאיל וגם אצל
השואל.

^^^

^^^

לעומקו של מקרא עקב

רמזי שמות ע"ב בפרשת והיה אם שמע

בהקדים לשמות ע"ב בפרשת והיה אם שמע, יש לחזור על הראשונות, למקור שמות ע"ב בכללם. ע"ב שמות הם מג' פסוקים בפרשת בשלח, פרק י"ד פס' י"ט, כ', כ"א. ונקראים על שם תחילת הפסוקים ויסע ויבא ויט. ואלו הם הפסוקים:

א. ויסע מלפני האלהים ההלך לפני מתנה ישראל ויגדל מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם (יד, יט')

ב. ויבא בין | מתנה מצרים ובין מתנה ישראל ויהי הענן והחשך נגד את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה כל-הלילה (יד, כ')

ג. ויט מנשה את-ידו על-הים ויגדל י'ה'ו'ה' את-הים ברוח קדים עזה כל-הלילה וישם את-הים לתרבה ויבקעו הים (יד, כא')

בכל פסוק מהשלושה יש ע"ב מלים.

ונכתבין זה למטה מזה, כאשר הפסוק האמצעי נכתב הפוך, משמאל לימין. כזה:

נ ו י ס ע מ ל א ד ה אלקים ההלך לפני מתנה ישראל ויגדל מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמד מאחריהם
ה ל י ל ה ל כ ה ז לא ה ז ברק אלו הלילה תא ראיו דשחהו ונעה יהיו לארשי הנחמ ויבו סירצמ הנחמ ויב אביו
נ ו י ט מ נ ש ה א ת י ד ו על-הים ויגדל י'ה'ו'ה' את-הים ברוח קדים עזה כל-הלילה וישם את-הים לתרבה ויבקעו הים

ולכשתקרא את האותיות הראשונות מלמעלה למטה תקבל את השם: והו. ואחריהן: ילי. וכן הלאה: סיט. עלמ. מהש. ללה. וכן הלאה 72 שמות של שלש שלש כל אחת. אלו הן ע"ב שמות. ואלו הם השמות היוצאים מן הפסוקים: והו ילי סיט עלמ מהש ללה אכא כהת הזי אלד לאו ההע יזל מבה הרי הקם לאו כלי לוו פהל גלך ייי מלה חהו נתה האא ירת שאה ריי אום לכב ושר יחו להח כוק מנד אנני חעם רהע ייו ההה מיכ וול ילה סאל ערי עשל מיה והו דני החש עממ ננא נית מבה פוי נממ ייל הרח מצר ומב יהה ענו מחי דמב מנק איע חבו ראה יבם היי מומ

לעומקו של מקרא עקב

נממ ייל הרח מצר ומב
מִטֵּר וְהֶאֱדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת

יהה ענו מחי דמב
יְבֹלֶה וְאֶבְדֶּתֶם מְהֵרָה מַעַל

מנק איע חבו ראה
הָאֶרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְהוָה

יבם היי מומ
נָתַן לָכֶם וְשִׁמְתֶם

^^^

והשתא דאתית להכי, לקיים גל עיני
ואביטה נפלאות מתורתך, לעומקו של
מקרא יש לראות כיצד שמות ע"ב
קשורים הם לפרשת והיה אם שמע
עצמה.

וכדיתפרשו אי אלה מקצת מן השמות:

כוונת וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ הוּא:
והו ילי סיט עלמ

ופירש רש"י: וְהָיָה אִם שָׁמַע בִּישָׁן
תשמע בחדש.

ואשר על כן כוונת השמות והו ילי
סיט עלמ היא לבקש ישועה על
לימוד התורה. ומזכירן בתחילה את
השם הק' נהו.

על פי הזוה"ק כל שם מע"ב שמות
מִכְּנֹן כְּנֻגַּד תִּיבָה אַחַת בִּפְרֻשָּׁה ב' שֶׁל
קריאת שמע. כזה:

והו ילי סיט עלמ מהש ללה
וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמְעוּ אֶל מִצְוֹתַי

אכא כהת הזי אלד לאו ההע
אֲשֶׁר אֶנְכִי מִצְוֶה אֲתֶכֶם הַיּוֹם לֵאמֹר

יזל מבה הרי הקם לאו כלי
אֵת ה' אֱלֹהֵיכֶם וְלִעֲבֹדוֹ בְּכָל לְבַבְכֶם

לוו פהל גלך ייי מלה
וּבְכָל נַפְשְׁכֶם וְנַתַּתִּי מִטֵּר אֶרְצְכֶם

חהו נתה האא ירת שאה
בְּעֵתוֹ יוֹרֶה וּמִלְקוֹשׁ וְאִסְפֶּת דְּגָגָה

ריי אום לכב ושר יחו
וּתְיַרְשֶׁה וַיִּצְהָרָה וְנַתַּתִּי עֹשֶׁב בְּשָׂדֶךָ

להח כוק מנד אני
לְבִהְמֹתֶךָ וְאָכַלְתָּ וְשִׁבְעָתָה הַשְּׂמֵרָה

חעם רהע ייז ההה מיכ
לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם וְסָרְתֶם

וול ילה סאל ערי
וְעַבְדֶתֶם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם

עשל מיה והו דני החש
לָהֶם וְחָרָה אַף ה' בְּכֶם
עממ ננא נית מבה פוי
וְעָצָר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה

לעומקו של מקרא עקב

כנגד שני שמות אשר שרש אחד להם הוא שרש **הענוה** והן **משה** רבנו ו**הלל** נשיא ישראל. והם בהיפוך אותיות **משה** **ללה**. וכוונת השמות כאן שעל ידי **התבטלות כלפי עשיית המצוות** אפשר להגיע **לשער הענוה** של משה רבנו והלל הנשיא.

כוונת **וְלַעֲבָדוֹ** הוא השם "**הקם**" וכוונת **לְבַבְכֶּם** הוא השם "**כלי**".

וירמוז בזה מה היא **עבודה שבלב** זו היא **תפילה**, כאשר **הלב** הוא **הכלי לתקומת התפילה**, היא **קמה ועומדת** לפני כסא הכבוד ע"י השמות **הק' הקם כלי**.

וכן **יָלוּ** השמות **הק' לוו פהל** את התפילה בעלותה השמימה, ואשר על כן הן כוונות המלים **וּבְכָל נַפְשְׁכֶם** - **לוו פהל** וידרשו שמותם: **לוו פהל** שאלוה את התפילה **פהל** הוא ר"ת **פה הלוחש**, **וַיַּחַד מַלְוִיִּם** את התפילה בדרכה השמימה להגן עליה מפני חיצונים ומקטרגים.

וכן כוונות **וַנְתַּתִּי עֹשֶׁב בְּשׂוֹדֶךָ** **הק':** לכב ושר יחו

הוא השם הק' אשר פונים בו סובבי מזבח אל ה' לישועה, כפי המשנה במסכת סוכה: (פרק ד משנה ה) **בְּכָל יוֹם מְקִיפִין אֶת הַמִּזְבֵּחַ פַּעַם אַחַת, וְאֹמְרִים, אָנָּה ה' הוֹשִׁיעָה נָּא, אָנָּה ה' הַצִּלָּתָהּ נָּא. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר, אָנִי וְהוֹשִׁיעָה נָּא.**

והכוונה שיושיענו בלימוד התורה **הק'** לשמוע **בְּחֻדְשׁ בְּבִשְׁוֹן**, ולהגיע **לנ'** שערי תורה הוא בגימטריה מנין **ילי**, הוא השם **הק' ילי** המאזרנו חיל להגיע לשער הנ"ן, כמובא בשער הכוונות בשם האר"י **הק'** כי שם זה מעלה את הנשמות מעולם העשייה והכוונה שמעלה אותן אל עולם האצילות עד שער הנ"ן, ויוצא מסופי תיבות של אשירה לה' **כי גמל עלי**. ואין לך גמול טוב מזה ללומדי התורה להיוושע ע"י השם **הק' ילי**. ועל ידי לימוד התורה **הק'** אפשר לת"ח **להסיט את העולם** לכיוון החסד והרחמים, והם שני השמות **סיט** **עלם**.

כוונת **אֶל מִצְוֹתַי** הן השמות **הק' משה ללה**. ומובא באוהב ישראל מאפסא שהם

לעומקו של מקרא עקב

כוק מנד. **כוק** הוא ר"ת **כביר** וקדוש, **מנד** הוא השם הק' המזכה אותו לראות **במנד** ראשו כביכול של הקב"ה, ככתוב ונענע לי בראשו, קמ"ל שלא תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך. (ברכות ז.) שעל ידי תפילה זכה ותמה הוא מתעלה לדרגת **כביר** וקדוש וזוכה **למנד** ראש של **אל כביר לא ימאס תפילת קדושים**.

כוונת הַשְׁמָרִי הוא השם הק' **אני**, וכדלעיל שבו מבקשים סובבי מזבח ישועה באומרם **אני** והו הושיעה נא. ומובא בשערי אורה שהוא השם הק' **אני** המוציא את השגחת ה' אל הפועל כאן בעולם העשייה. ואשר על כן כוונתו כאן שאנו מבקשים עזרת ה' בהופעת **אני** לעזור לנו להישמר כהמשך הפסוק **אֲנִי יִפְתָּה לְבַבְכֶּם**.

וכוונת **לְבַבְכֶּם** האמור כאן הוא השם הק' **ההה**, הנשלח לשומרנו מפני **יגון ואנחה**, שלא תשמע אנחת לבבנו **ההה**, ובצירוף עם כוונת המלה **מטר** דלעיל, שהיא השם הק' **י**, שהוא מקור הברכה **להוריד לנו רחמיו כמטר**, הרי יחד הם **ייההה** שהם י'ה כפול שלש, לרמז על הפסוק כי ב **יה** ה' צור עולמים, שהוא צר ויוצר את העולמים, עולם הזה ועולם הבא

לכב - שברכת ה**נתינה** תהיה בכל, **ושר** - שהנתינה תהיה בשמחה ובשירה **כשירת העשבים**, **יחו** - הוא השם הק' הממונה על יחוד וקדושה ר"ת **יח"ו**.

ועל דרך הצח ירמוז **עשב** לדברי דוד המלך בתהלים (נה, יח') **ערב ובקר וצהרים** אשיחה ואהמה, והיינו **ע'ש'ב'**, **ע'** ערב, **ש'** צהרים (כנגד שמש), **ב'** בקר, אשיחה ואהמה כנגד השם הק' **יְשָׁר**. ונקרא **ושר בו'** החיבור שהוא שר ושר ושר ושר, וכשם שהתפילה לא תהיה מופסקת לעולם, כי עליה עומד העולם, כן זו המנגינה לא תהא מופסקת ולא תהא מוחלפת, היא **שירת המלאכים** המלווים את מרחשי שפוותיהו דישראל לאביהם שבשמים בכל עת.

ואשר על כן כוונות ע"ב במלים

לְבַבְכֶּם	וְאָכַלְתָּ	וְשָׂבַעְתָּ,	הן:
להח	כוק	מנד.	

שעל ידי כח שירת התפילה מתעלה המתפלל מְדַרְגַת **בהמיות** על ידי השם הק' **להח**, שהופך אותו **להיות חלק** ממעל, והן ר"ת **לה"ח** ומתקיים בו **וְאָכַלְתָּ וְשָׂבַעְתָּ** שכוונותיהן הן:

לעומקו של מקרא עקב

יִשְׂרָאֵל [יחזקאל א, ז'] ולכן צריכים גם קבוצי מטה **להשוות** רגליהם המשתנות בהליכתם, להשוותם בעמדם בתפילה לפני יוצרם, ליתן להם טל ומטר לברכה להחיות ארצם.

^^^

ועוד בעניין ארץ זבת חלב ודבש

יש ליתן טעם מדוע לא נצטוינו להפריש להקב"ה תרומות ומעשרות מן הטוב אשר נתן לנו "**חלב ודבש**". ואע"פ שניצטוינו על הביכורים והוא דבש תמרים, מכל מקום על דבש דבורים לא דברה תורה.

ולעומקו של מקרא יש לומר ששניהם, חלב ודבש הרי יש בשרשם מן האסור. כגון דם נעכר ונעשה חלב, ודבש הבא מן הטמא, מן הדבורה והצרעה האסורות באכילה. ומשום "הקריבהו נא לפחתך" לא יהיו לרצון לפני אדון כל בשל שמץ איסור המעורב בשרשן. ואם כן מה הוא השבח הגדול של ארץ זבת חלב ודבש. וי"ל שאכן בזה משתבח קוב"ה

ומחדש בטובו בכל יום מעשה בראשית, **ג' פעמים ביום** על ידי תפילתנו.

ואשר על כן השם האחרון החותם את ע"ב השמות, הוא **מוֹמ**, המכוון כנגד המלה **וְשִׁמְתָם**, שהוא ממונה על **שִׁמְתָה תָמָה** של יהלום התפילה ללא **מוֹם** בכתר העליון. ככתוב כולך יפה רעייתי **ומוֹם** אין בך. וכאומרו כולך יפה תפילתי. ותפילה ממקור האמונה נקרא רעיה, ככתוב **וְרַעְיָה אִמּוֹנָה**, (תהלים לו, ג'), **שִׁמְתָה תָמָה** הרועה באחו, באחוה של תפילה בצבור, מגיעה עד כסא הכבוד. והיא **השִׁמְתָה התמה** האמורה בעניין. **וְשִׁמְתָם**.

וכמבואר בלעומקו של מקרא לפרשת פינחס בעניין ה**נישְׁתוּנוֹת** בביאורו של אוה"ח הק', שהכח **להשוות את המשתנים** ניתן על ידי השם הקדוש היוצא מע"ב שמות: **'מוֹמ'**, ודרשוהו חכמי הקבלה כראשי תיבות של **מְשַׁרְתִּים וְאֲשֶׁר מְשַׁרְתִּי**, בתפילת יוצר: **יוֹצֵר מְשַׁרְתִּים וְאֲשֶׁר מְשַׁרְתִּי כֻלָּם עוֹמְדִים בְּרוּם עוֹלָם וּמְשַׁמְיָעִים בִּירְאָה יַחַד בְּקוֹל וּגו'** ותהיה הכוונה גם למלאכים וגם לקבוצי מטה בני ישראל העומדים ומשווים עצמם יחד לפני הקב"ה, וזה סוד **וְרַגְלֵיהֶם רָגְלִי**

לעומקו של מקרא עקב

ובזה ינתן טעם לְאָמְרוּ כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר לָכֶם. היכן דבר לכם, בתחילת הפרשה באמרו וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן וגו' על הָאֲדָמָה אֲשֶׁר-נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם לְחַיָּה לָךְ.

ובזה ינתן גם טעם מדוע יצטרכו גם מדרך כף רגל וגם שבועת האבות. שעל ידי מדרך כף רגלכם יש לשבועה לאבות על מה לחול.

~~~~~

להפטרת עקב

בנביא ישעיהו מפרק מט פסוק יד, עד פרק נא פסוק ג'.

בהקדים, הפטרת עקב היא ההפטרה השניה מתוך שבע הפטרות הנחמה הנקראות מדי שבת עד ראש השנה הבא עלינו לטובה. והיא הנקרא ב' דנחמתיא.

פסוקי ההפטרה:

{פרק מט, פסוק יד} וְתֹאמַר צִיּוֹן עֲזָבֵנִי יְהוָה וְאֲדֹנָי שְׁכֻנָּתִי: {טו} הִתְשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מֵרָחֹם בֵּן בִּטְנָה גַם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאֲנֹכִי לֹא אֲשַׁכַּח: {טז} הֵן עַל פְּפִים חִקְתִּיךָ חֹמֹתֶיךָ נִגְדִי תְּמִיד: {יז} מִהָרֹו בְּנִיךָ מִהָרֹסִיךָ וּמִתְרַבֵּיךָ מִמֶּךָ יֵצְאוּ:

ההופך טמא לטהור ואסור למותר, ובזה הוא פותח פתח לחוזרים בתשובה והופכים עצמם מטומאה לטהרה ומאסורים למותרים, בכח הרצון להתאחד עם רצון הרצונות, המשביע לכל חי רצון. ואשר על כן נשתבחה בהם ארץ ישראל המתרצה לקבל את בניה המלבינים עוונותיהם כחלב ומתוקים בלימוד תורתם כדבש. וזה נחשב לבנים כתרומות ומעשרות לאביהם שבשמים, גם מן החלב ומן הדבש.

~~~~~

אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ-בָּהּ

לֹא-יִתְנַצֵּב אִישׁ בְּפָנֶיכֶם פְּחָדְכֶם וּמִוְרָאֲכֶם יִתֵּן | ה' אֱלֹהֵיכֶם עַל-פָּנָי כָּל-הָאָרֶץ אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ-בָּהּ כְּאִשֶּׁר דִּבֶּר לָכֶם: (יא, כה')

אֲשֶׁר תִּדְרֹכוּ-בָּהּ. כאן נעץ הכתוב סופה של הפרשה בתחילתה, כנ"ל, שנאמר וְהָיָה | עֵקֶב תִּשְׁמָעוּן וגו'. היינו עקב תמורת עקב. עקב של רגלכם תמורת עקב תשמעון.

לעומקו של מקרא עקב

בַּעֲוֹנֹתֵיכֶם וּבִמְכַרְתֶּם וּבִפְשָׁעֵיכֶם שָׁלַח אֶמְכֶם: {ב} מִדּוֹעַ בָּאתִי וְאֵין אִישׁ קִרְאָתִי וְאֵין עֹנֶה הַקְצוֹר קִצְרָה יָדִי מִפְדּוֹת וְאִם אֵין בִּי כֹחַ לְהַצִּיל הֵן בְּגַעַרְתִּי אֶחָרִיב יָם אֲשֵׁים נְהִירוֹת מִדְּבַר תִּבְאֵשׁ דָּגְתָם מֵאֵין מַיִם וְתָמַת בְּצִמָּא: {ג} אֶלְבִּישׁ שְׁמִים קִדְרוֹת וְשִׁק אֲשֵׁים כְּסוּתָם: {ד} אֲדֹנִי אֱלֹהִים נָתַן לִי לִישׁוֹן לַמּוֹדִים לְדַעַת לַעוֹת אֶת יַעֲרַ דְּבַר יַעֲרַ בְּבִקְרָה בְּבִקְרָה יַעֲרַ לִי אֲנִי לִשְׁמַע כְּלָמוֹדִים: {ה} אֲדֹנִי אֱלֹהִים פָּתַח לִי אֲנִי וְאֲנִי לֹא מְרִיתִי אַחֲזֹר לֹא נְסוּגָתִי: {ו} גּוֹי נָתַתִּי לַמַּכִּים וּלְחַנִּי לַמַּרְטִים פָּנִי לֹא הִסְתַּמְתִּי מִקְלָמוֹת וְרָק: {ז} נֹאדֹנִי אֱלֹהִים יַעֲזֹר לִי עַל כֵּן לֹא נִכְלַמְתִּי עַל כֵּן שָׁמַתִּי פָנִי כְּחִלְמִישׁ וְאִדַּע כִּי לֹא אָבוֹשׁ: {ח} קָרוֹב מִצְדִּיקִי מִי יָרִיב אִתִּי נַעֲמָדָה יָחַד מִי בַעַל מִשְׁפָּטִי יִגַּשׁ אֵלַי: {ט} הֵן אֲדֹנִי אֱלֹהִים יַעֲזֹר לִי מִי הוּא יַרְשִׁיעֵנִי הֵן כָּלָם כְּבָגַד יִבְלוּ עֵשׂ יֵאָכְלָם: {י} מִי בְכֶם יִרָא יְהוָה שְׁמַע בְּקוֹל עַבְדּוֹ אֲשֶׁר הִלָּף חֲשָׁכִים וְאֵין נֹגֶה לוֹ יִבְטַח בְּשֵׁם יְהוָה וַיִּשְׁעַן בְּאַלְתֵּיָו: {יא} הֵן כָּלָם קִדְּסִי אֵשׁ מְאֹזְרִי זִיקוֹת לָכוּ בְּאוֹר אֲשֶׁכֶם וּבְזִיקוֹת בַּעֲרָתָם מִיָּדִי הִתְהַה זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכְּבוּן: {יב} {פרק נא, פסוק א'} שָׁמַעוּ אֵלַי רִדְפִי צֹדֵק מִבְּקוֹשִׁי יְהוָה הִבִּיטוּ אֵל צוֹר

{יח} שְׂאִי סָבִיב עֵינֶיךָ וּרְאִי כָלָם נִקְבְּצוּ בָּאוּ לָךְ חַי אֲנִי נָאִם יְהוָה כִּי כָלָם כְּעַדִּי תִלְבְּשִׁי וּתְקַשְׁרִים כְּכֹלָה: {יט} כִּי תִרְכַּבְתִּיךָ וְשָׁמַמְתִּיךָ וְאֶרְצְ הָרְסַמְתִּיךָ כִּי עָתָה תִּצְרִי מִיּוֹשֵׁב וְתִקְוִי מִבְּלָעֶיךָ: {כ} עוֹד יֵאָמְרוּ בְּאֲזֻנֶיךָ בְּנִי שִׁפְלִיךָ צֹר לִי הַמָּקוֹם גֹּשֶׁה לִי וְאֲשַׁבָּה: {כא} וְאֶמְרָתָּ בְּלִבְכֶּךָ מִי יֵלֵד לִי אֶת אֱלֹהִי וְאֲנִי שְׁכוּלָה וְגִלְמוּדָה גְּלָה וְסוּרָה וְאֵלָה מִי גִדַּל הֵן אֲנִי נִשְׁאַרְתִּי לְבָדִי אֱלֹהִי אֵיפֹה הֵם: {כב} כֹּה אָמַר אֲדֹנִי אֱלֹהִים הִנֵּה אֲשָׂא אֵל גּוֹיִם יָדִי וְאֵל עַמִּים אֲרִים נָסִי וְהִבִּיאוּ בְּנִיךָ בְּחֻצָּן וּבְנִתֶיךָ עַל פֶּתַח תַּנְשְׂאָנָה: {כג} וְהָיוּ מְלָכִים אִמְנִיךָ וְשָׂרוּתִיָּהֶם מִיִּנְקֻתְךָ: אִפֹּסִים אֶרְצָן יִשְׁתַּחֲווּ לָךְ וְעַכְשָׁי רִגְלֶיךָ יִלְחָכוּ וְיִדְעַתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר לֹא יִבָּשׁוּ קַיִן: {כד} הִיָּקַח מִגְבוּר מִלְּקוֹם וְאִם שָׁבִי צָדִיק יִמְלֹט: {כה} כֹּה־כִי כֹה אָמַר יְהוָה גַּם שָׁבִי גְבוּר יִקַּח וּמִלְּקוֹם עָרִיץ יִמְלֹט וְאֶת יָרִיבֶךָ אֲנִי אֲרִיב וְאֶת בְּנִיךָ אֲנִי אוֹשִׁיעַ: {כו} וְהִאֲכַלְתִּי אֶת מוֹנִיךָ אֶת בְּשָׂרָם וְקַעֲסִים דָּמָם יִשְׁכְּרוּן וְיִדְעוּ כֹל בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה מוֹשִׁיעֶךָ וְגֹאֲלֶךָ אֲבִיר יַעֲקֹב: {ס}

{פרק נ, פסוק א'} כֹּה אָמַר יְהוָה אִי זֶה סֶפֶר כְּרִיתוֹת אִמְכֶם אֲשֶׁר שָׁלַחְתִּיהֶן אוֹ מִי מוֹנְשִׁי אֲשֶׁר מְכַרְתִּי אֶתְכֶם לוֹ הֵן

לעומקו של מקרא עקב

וכן מובא באבודרהם על דרך צחות על פי המדרש שבכל השבע דנחמתא יש מעין ויכוח בין הקב"ה ובין כנסת ישראל.

וַיִּרְאֵהָ לַמַּעֲיָן כי כבר בפרשתנו בהפטרה של **ב' דנחמתא** וַתֹּאמֶר צִיּוֹן **עֲזָבֵנִי** ה' וַאֲדֹנִי **שָׁכַחְנִי** מִתְחִיל הוֹיכּוֹחַ הַנ"ל, כפי שהביאה הגמרא במסכת ברכות לב:

ותאמר ציון עזבני ה' וה' שכחני שואלת הגמ' מדוע נכפל הפסוק, הרי היינו עזובה היינו שכוחה, אמר ריש לקיש **אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה: רבש"ע אדם נושא אשה על אשתו ראשונה זוכר מעשה הראשונה, [אבל] אתה עזבתני ושכחתני!**

אמר לה הקב"ה: בתי י"ב מזלות בראתי ברקיע ועל כל מזל ומזל בראתי לו שלשים חיל ועל כל חיל וחיל בראתי לו שלשים לגיון ועל כל לגיון ולגיון בראתי לו שלשים רהטון ועל כל רהטון ורהטון בראתי לו שלשים קרטון ועל כל קרטון וקרטון בראתי לו שלשים גסטרא ועל כל גסטרא וגסטרא תליתי בו שלש מאות וששים וחמשה אלפי רבוא כוכבים כנגד ימות החמה וכולן לא בראתי

חֲצִבְתֶּם וְאֵל מַקְבֵּת בּוֹר גִּנְתֶּם: {ב} הִבִּיטוּ אֶל אֲבִרְתֶּם אֲבִיכֶם וְאֵל שָׂרָה תַּחֲוִלְלֶכֶם כִּי אֶחָד קָרָאתִיו וְאֲבִרְתֶּהּ וְאֲרַפֶּהּ: {ג} כִּי גַחַם יְהוָה צִיּוֹן גַּחַם כָּל חֲרַבְמִיָּה נִשְׁשָׁם מִדְּבָרָה כְּעֵדוֹ וְעֲרַבְתָּהּ כְּגוֹ יְהוָה שִׁשּׁוֹן וְשִׁמְתָהּ יִמְצָא כֶּה תוֹדָה וְקוֹל זִמְרָה:

בביאור ההפטרה

ושייכותה לפרשה

הפטרת עקב היא השניה בסדר הנחמות שנקבעו על פי הפסיקתא להיקרא לאחר תשעה באב. ואף על פי שלא בהכרח קשורות הן לפרשה, ניתן לראות את הקשרן ושייכותן בעליל לכל פרשה ופרשה שיעדו להן חז"ל בפסיקתא.

וכן תבואר שייכותה של הפטרת עקב לפרשה:

ובשימת לב, בתחילת ההפטרה יש מעין דו-שיח בין הקב"ה וכנסת ישראל. כנסת ישראל אומרת: ותאמר ציון עזבני יהוה ונאדני שכחני:

והקב"ה עונה לה דרך משל: הַתְּשַׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה מֵרַחֵם בֶּן בִּטְנָה גַם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה וְאֲנֹכִי לֹא אֶשְׁכַּח.

לעומקו של מקרא עקב

וְאָנֹכִי לֹא אֶשְׁכָּחָךְ, מה שקבלת עליך
באמרי **אָנֹכִי** ה' אלקיך אשר הוצאתיך
מארץ מצרים.

ובזה מתקשרת ההפטרה לפרשה,
שכן מצינו שמשה רבנו עומד ומוכיחם
על שעשו את העגל, ועמד והתפלל
להעביר הגזירה, אך לא מצינו בפרשה
שסלח להם עד כדי שכחת הדבר. ובא
הנביא ומבשר כי אומר הקב"ה גם מה
שאמרתם במעשה העגל **אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ**
ישראל גם אֵלֶּה תִשְׁכַּחְנָה! ובזה באה
ההפטרה **להשלים** את הפרשה.

וכן מצינו שמזכיר להם את **מעמד הר**
סיני, וקבלת התורה עם עשרת
הדברות, אך גם מעמד זה מוזכר כעין
תוכחה מסותרת, כביכול ראו מה
עוללתם אחרי מעמד נשגב כזה. ולא
מצינו שמעמד זה יזכר לטובה אצל
הקב"ה. ובא הנביא ומבשר לעם כי לא
ישכח מה שקיבלו על עצמם את עשרת
הדברות הפותחות ב**אנכי**. שנאמר על
ידי הקב"ה בנבואה: **וְאָנֹכִי לֹא**
אֶשְׁכָּחָךְ!
וגם בזה באה ההפטרה **להשלים** את
הפרשה.

אלא בשבילך ואת אומרת **עזבתני**
ושכחתני? הֲתִשְׁכַּח אִשָּׁה עוֹלָה?
[מ"ט טו', ולפי הפשט התשכח אשה
את תינוקה, ועל פי הדרש נדרש
עוֹלָה, לקרבנות **עוֹלָה**] אמר הקב"ה
כלום אשכח עולות אילים ופטרי
רחמים **שהקרבת לפני במדבר?**
אמרה לפניו: רבש"ע הואיל ואין
שכחה לפני כסא כבודך שמא לא
תשכח לי מעשה **העגל?**

אמר לה הקב"ה [מ"ט טו']: **גם אֵלֶּה**
תִשְׁכַּחְנָה!

אמרה לפניו: רבש"ע הואיל ויש
שכחה לפני כסא כבודך **שמא תשכח**
לי מעשה סיני? [שאמרתי נעשה
ונשמע וקיבלתי עשרת הדברים!]

אמר לה הקב"ה [מ"ט טו']: **וְאָנֹכִי לֹא**
אֶשְׁכָּחָךְ!

והיינו דא"ר אלעזר א"ר אושעיא מאי
דכתיב
גם **אלה** תשכחנה זה מעשה **העגל**,
ואנכי לא אשכחך זה מעשה **סיני**.

וממתיק כאן רש"י בפירושו: **אֵלֶּה**
תִשְׁכַּחְנָה שאמרו **אֵלֶּה אֱלֹהֶיךָ ישראל**.

לעומקו של מקרא עקב

וכשם שג' פורענויות שלפני תשעה באב הלכו והתעצמו עד מגילת איכה והקינוט, כן שבע דנחמתא הולכות ומתעצמות עד שיודיענו הקב"ה כי **כבוד יהנ'ה עליך זרח ונענה אחריו ונאמר שוש אשיש בה' כי הליב'שני בגדי י'שע עת יתממשו כל הנחמות ויתקיים בנו דברי הנחמה בהפטרנו:**

כי נחם יהנ'ה ציון נחם כל תרבותיה וישם מדברה בעדן וערבתה כגן יהנ'ה ששון ושמחה ימצא בה תודה וקול זמרה. בב"א.

^^^

ולפי זה יש לבאר מדוע לפי המדרש שהביא אבודרהם נחשב לה כאילו לא מקבלת תנחומים עד הנחמתא השנית והשביעית, והרי כבר נאמר לה על ידי הקב"ה בהפטרנו: **ואנכי לא אשכחך**.

ולעומקו של מקרא יש לומר שאין היא מתנחמת בנחומים של "לעתיד לבוא", כגון שאמר **גם אלה תשכחנה ואנכי לא אשכחך**, והיינו לעתיד לבוא.

לכן זקוקים אנו לעוד חמש דנחמתא עד שנשמע מפי הקב"ה **שכבר נגאלנו**, כגון ו' דנחמתא בה אומר הקב"ה: **קומי אורי כי בא אורך וכבוד יהנ'ה עליך זרח**, וכדלעיל, והרי **כבוד יהנ'ה עליך זרח**, וכאמרו: **שכבר זרח**. ואשר על כן בנחמתא השביעית תשמיע ציון אנת רווחה ונחמה **שוש אשיש בה'**, לומר מתנחמים אנחנו.